

Güncel Psikiyatri Çalışmaları V

Editör

Lut TAMAM

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-375-790-8	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Güncel Psikiyatri Çalışmaları V	47518
Editör	Baskı ve Cilt
LUT TAMAM ORCID İD: 0000-0002-9750-7531	Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	MED105000
	DOI
	10.37609/akya.4018

Kütüphane Kimlik Kartı

Güncel Psikiyatri Çalışmaları V / ed. Lut Tamam.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.
110 s. : tablo, şekil. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253757908

UYARI

Bu üründe yer alan bilgiler sadece lisanslı tıbbi çalışanlar için kaynak olarak sunulmuştur. Herhangi bir konuda profesyonel tıbbi danışmanlık veya tıbbi tanı amacıyla kullanılmamalıdır. Akademisyen Kitabevi ve alıcı arasında herhangi bir şekilde doktor-hasta, terapist-hasta ve/veya başka bir sağlık sunum hizmeti ilişkisi oluşturmaz. Bu ürün profesyonel tıbbi kararların eşleniği veya yedeği değildir. Akademisyen Kitabevi ve bağlı şirketleri, yazarları, katılımcıları, partnerleri ve sponsorları ürün bilgilerine dayalı olarak yapılan bütün uygulamalardan doğan, insanlarda ve cihazlarda yaranan ve/veya hasarlardan sorumlu değildir.

İlaçların veya başka kimyasalların reçete edildiği durumlarda, tavsiye edilen dozunu, ilacın uygulanacak süresi, yöntemi ve kontraendikasyonlarını belirlemek için, okuyucuya üretici tarafından her ilaca dair sunulan güncel ürün bilgisini kontrol etmesi tavsiye edilmektedir. Dozun ve hasta için en uygun tedavinin belirlenmesi, tedavi eden hekimin hastaya dair bilgi ve tecrübelerine dayanak oluşturmaya, hekimin kendi sorumluluğundadır.

Akademisyen Kitabevi, üçüncü bir taraf tarafından yapılan ürüne dair değişiklikler, tekrar paketlemeler ve özelleştirmelerden sorumlu değildir.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Akademisyen Yayınevi yöneticileri, yaklaşık 35 yıllık yayın tecrübesini, kendi tüzel kişiliklerine aktararak uzun zamandan beri, ticarî faaliyetlerini sürdürmektedir. Anılan süre içinde, başta sağlık ve sosyal bilimler, kültürel ve sanatsal konular dahil 3800’ü aşkın kitabı yayımlamanın gururu içindedir. Uluslararası yayınevi olmanın alt yapısını tamamlayan Akademisyen, Türkçe ve yabancı dillerde yayın yapmanın yanında, küresel bir marka yaratmanın peşindedir.

Bilimsel ve düşünsel çalışmaların kalıcı belgeleri sayılan kitaplar, bilgi kayıt ortamı olarak yüzlerce yılın tanıklarındır. Matbaanın icadıyla varoluşunu sağlam temellere oturtan kitabın geleceği, her ne kadar yeni buluşların yörüngesine taşınmış olsa da, daha uzun süre hayatımızda yer edineceği muhakkaktır.

Akademisyen Yayınevi, kendi adını taşıyan **“Bilimsel Araştırmalar Kitabı”** serisiyle Türkçe ve İngilizce olarak, uluslararası nitelik ve nicelikte, kitap yayımlama sürecini başlatmış bulunmaktadır. Her yıl mart ve eylül aylarında gerçekleşecek olan yayımlama süreci, tematik alt başlıklarla devam edecektir. Bu süreci destekleyen tüm hocalarımıza ve arka planda yer alan herkese teşekkür borçluyuz.

Akademisyen Yayınevi A.Ş.

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Şizofrenide Lurasidon ve Brekspiprazol Kullanımı: Güncel Klinik Yaklaşımlar	1
	<i>Burak TAŞOVA</i>	
Bölüm 2	Şefkatin Bedeli: Sağlık Alanında Şefkat Yorgunluğu	11
	<i>Sena ÖZDEN</i>	
Bölüm 3	Dijital Ortamda Kumar Bağımlılığı: Nedenleri, Sonuçları ve Müdahale Yaklaşımları	25
	<i>Ömer Furkan YILMAZ</i>	
Bölüm 4	Kanser Hastalarında Parental Distres	39
	<i>Ali ALKAN</i>	
Bölüm 5	DEHB ve Dürtüsellik	53
	<i>Asude KOCACIK OKUR</i>	
Bölüm 6	Yoğun Bakımda Deliryum Yönetimi	71
	<i>Aslı ALKAN</i>	
Bölüm 7	Yoğun Bakım Sonrası Sendrom (PICS): Psikiyatrik Boyut.....	93
	<i>Canan GÜRSOY</i>	

YAZARLAR

Doç. Dr. Ali ALKAN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Tıbbi Onkoloji BD

Uzm. Dr. Aslı ALKAN

Muğla Eğitim Araştırma Hastanesi,
Anesteziyoloji Yoğun Bakım Ünitesi, Muğla
Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Enstitüsü, Yaşlı Sağlığı AD, Yaşlı Sağlığı
Doktora Programı

Doç. Dr. Canan GÜRSOY

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tıp
Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon AD,
Yoğun Bakım BD

Uzm. Dr. Asude KOCACIK OKUR

Tokat Cevdet Aykan Ruh ve Sinir Hastalıkları
Hastanesi

Uzm. Dr. Sena ÖZDEN

Kızıltepe Devlet Hastanesi

Dr. Öğr. Üyesi Burak TAŞOVA

Amasya Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh
Sağlığı ve Hastalıkları Bölümü

Dr. Ömer Furkan YILMAZ

Battalgazi Devlet Hastanesi

Bölüm 1

ŞİZOFRENİDE LURASİDON VE BREKSPİPRAZOL KULLANIMI: GÜNCEL KLİNİK YAKLAŞIMLAR

Burak TAŞOVA¹

GİRİŞ

Şizofreni; pozitif semptomlar (sanrı, halüsinasyon gibi), negatif semptomlar (anhedoni, anergi gibi) ve bilişsel işlevlerde bozulma ile karakterize ciddi bir psikiyatrik bozukluktur (1). Şizofreni hastalığının dünya genelinde görülme oranı yaklaşık %1'dir (2). Hastalığın seyrinde nüks oranının fazla olması ve hastaların işlevselliğinin bozulması aileler ve toplum üzerinde ağır bir yük oluşturmaktadır (1).

Antipsikotik ilaç kullanımı şizofreni tedavisinde temel yaklaşımı oluşturmaktadır. Antipsikotikler; birinci nesil antipsikotik ve ikinci nesil antipsikotik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (3). Klasik antipsikotikler temel etkilerini dopamin 2 (D2) reseptör antagonizması ile atipik antipsikotikler ise temel etkilerini serotonin (5HT2A) ve D2 reseptör antagonizması ile göstermektedir. Klasik antipsikotiklere kıyasla ikinci nesil antipsikotikler, özellikle negatif semptomlara ve bilişsel işlevlere daha olumlu etkileri ve daha iyi tolere edilebilirlik profilleri nedeniyle klinik uygulamada ön plana çıkmıştır (4). Ancak mevcut tedavilerin relapsları tamamen önleyememesi, negatif semptomlara sınırlı etkisi ve bazı moleküllerde görülen metabolik yan etkiler, yeni farmakolojik ajanlara duyulan ihtiyacı sürdürmektedir (5).

Bu bağlamda, son yıllarda geliştirilen yeni nesil antipsikotikler arasında lurasidon ve brekspiprazol, özgün farmakodinamik özellikleri ve klinik araştırmalarla desteklenen etkinlik verileri nedeniyle dikkat çekmektedir. Lurasidon, D2 ve 5-HT2A reseptör antagonizmasına ek olarak 5-HT7 reseptör blokajı ile bilişsel işlevlerde iyileşme potansiyeli taşımakta, ayrıca metabolik açıdan görece daha dengeli bir profil sunmaktadır (6). Brekspiprazol ise D2 ve

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Bölümü, burak.tasova@amasya.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-4525-3349

olumlu etki potansiyeli sunmaktadır (26). Farmakodinamik özellikleri ve diğer antipsikotik ilaçlarla karşılaştırıldığında metabolik parametrelerde daha iyi tolere edilebilirliğinin bulunması lurasidonu şizofreni tedavisinde avantajlı bir seçenek haline getirmektedir (39).

Breksipirazol ise dopamin D2 reseptörlerine parsiyel agonist etkisi ve serotonin 5-HT1A agonizması sayesinde dengeli bir dopaminerjik modülasyon sağlamayı hedeflemektedir (16). Klinik çalışmalarda hem akut dönem belirtilerin kontrolünde hem de relaps riskinin azaltılmasında etkili bulunmuş, genelde iyi tolere edilebilirliği ile ön plana çıkmıştır (40).

Mevcut veriler, her iki molekülün de şizofreni tedavisinde etkili ve uzun dönem sürdürülebilir farmakoterapi seçenekleri sunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, daha geniş örneklemli ve uzun süreli izlem verilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Klinik uygulamada ilaç seçimi yapılırken hastanın semptom profili, komorbid durumları, önceki tedavi yanıtları ve bireysel tolerabilite göz önünde bulundurulmalı; tedavi kararı hasta ve hekimin ortak değerlendirmesiyle planlanmalıdır.

Sonuç olarak, klinik karar sürecinde lurasidon ve breksipirazolün farmakodinamik özellikleri ve hasta profiline uygunluğu dikkatlice tartışılmalı; her iki molekül de şizofreni tedavisinde modern, etkili ve tolere edilebilir seçenekler sunmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Liu N, Xu L, Guan X, et al. Brain functional connectivity associated with cognitive deficits in younger patients at first episode of schizophrenia. *Schizophrenia Research: Cognition*. 2025;41:100359. doi: 10.1016/j.scog.2025.100359.
2. Dyu T, Leung C, Simões-e-Silva AC. Effectiveness of AstraZeneca vaccine against SARS-CoV-2 (ChAdox1-S) in reducing in-hospital mortality in individuals with COVID-19 and schizophrenia: A retrospective cohort study. *Human Vaccines and Immunotherapeutics*. 2024;20(1):2379865. doi: 10.1080/21645515.2024.2379865.
3. Ngubane NP, Mabandla M V, De Gama BZ. The antipsychotic potential of Salix Mucronata on ketamine-induced rats. *IBRO Neuroscience Reports*. 2024;17:96-107. doi:10.1016/j.ib-neur.2024.06.003.
4. Ayık B, Erdoğan A. Çocuk ve Ergenlerde Görülen Psikotik Bozuklukların Tedavisinde Kullanılan Atipik Antipsikotikler. *Türkiye Klinikleri Child Psychiatry*. 2015;1(3):39-53.
5. Lim DXE, Yeo SY, Chia ZYA, et al. Schizophrenia: Genetics, neurological mechanisms, and therapeutic approaches. *Neural Regeneration Research*. 2026;21(3):1089-1103. doi: 10.4103/NRR.NRR-D-24-01375.
6. Inoue T, Masuda T, Sano F, et al. Lurasidone for bipolar I depression with comorbid anxiety symptoms: Post-hoc-analysis of randomized, placebo-controlled studies. *Journal of Affective Disorders*. 2025;385:119348. doi: 10.1016/j.jad.2025.05.008.

7. Atkinson SD, Shah A, Burgess MV, et al. Safety and Tolerability of Brexpiprazole in Adolescents With Schizophrenia: A Long-Term, Open-Label Study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry Open*. 2024;3(2):313-322. doi: 10.1016/j.jaacop.2024.04.005.
8. Li C, Yang L, Zhang Q, et al. Characterization of the Molecular Mechanisms Underlying Lurasidone-Induced Acute Manic Episodes in Bipolar Depression: A Network Pharmacology and Molecular Docking Approach. *CNS Neuroscience and Therapeutics*. 2025;31(4):e70383. doi: 10.1111/cns.70383.
9. Citrome L, Álvarez-Barón E, Gabarda-Inat I, et al. The specific anti-hostility effect of lurasidone in patients with an acute exacerbation of schizophrenia: results of pooled post hoc analyses in adolescents and adults. *International Clinical Psychopharmacology*. 2024;40(4):214-223. doi: 10.1097/YIC.0000000000000563.
10. Felemban RA, Abduljabbar MH, Alnemari RM, et al. Box-Behnken optimized MPA-CdTe quantum dots as turn-off fluorescent probes for sensitive lurasidone determination in pharmaceutical, biological, and environmental matrices. *RSC Advances*. 2025;15(12):8855-8866. doi: 10.1039/d5ra00519a.
11. Bernardo M, Marsá MD, González-Pinto A, et al. Efficacy of Lurasidone in First-Episode Psychosis: Patient Phenotypes, Dosage, and Recommendations from an Expert Panel. *Neurology and Therapy*. 2025;14(1):85-98. doi: 10.1007/s40120-024-00700-y.
12. Kamińska Z, Basa A, Pyzel Ł, et al. Development studies on the orodispersible freeze-dried platforms for lurasidone hydrochloride – Understanding the effect of amino acid additive and lyophilization stage. *International Journal of Pharmaceutics*. 2025;670:125122. doi: 10.1016/j.ijpharm.2024.125122.
13. Kowalczyk E, Koziej S, Soroka E. Advances in Mood Disorder Pharmacotherapy: Evaluating New Antipsychotics and Mood Stabilizers for Bipolar Disorder and Schizophrenia. *Medical Science Monitor*. 2024;30:e945412. doi: 10.12659/MSM.945412.
14. Sözer G, Nacak M, Durucu E, et al. Bioequivalence study of two formulations of lurasidone film coated tablets in healthy subjects under fed conditions. *Scientific Reports*. 2025;15(1):20492. doi: 10.1038/s41598-025-04800-z.
15. Song T, Wang W, Wu Y, et al. Functional Liposomes Improve the Oral Absorption of Lurasidone Hydrochloride by Overcoming Multiple Absorption Barriers and Eliminating Food Effect. *International Journal of Nanomedicine*. 2025;20:4883-4901. doi: 10.2147/IJN.S512876.
16. Ismail Z, Meehan SR, Farovik A, et al. Effects of brexpiprazole on patient life engagement in schizophrenia: post hoc analysis of Positive and Negative Syndrome Scale data. *Current Medical Research and Opinion*. 2025;145-153. doi: 10.1080/03007995.2024.2440059.
17. Lee KY, Choo SY, Tang CT. Neuroleptic Malignant Syndrome Following Brexpiprazole Initiation in a Treatment-Resistant Schizophrenia Patient With Influenza A: A Case Report. *Cureus*. 2025;17(4):e83087. doi: 10.7759/cureus.83087.
18. Ahmad SR, Zeyaulah M, AlShahrani AM, et al. Unlocking the potential of lumateperone and novel anti-psychotics for schizophrenia. *Bioimpacts*. 2024;30259. doi: 10.34172/bi.30259.
19. Mucci F, Arone A, Gurrieri R, et al. Third-Generation Antipsychotics: The Quest for the Key to Neurotrophism. *Life*. 2025;15(3):391. doi: 10.3390/life15030391.
20. Carreras MTG, Suárez LJ, García LL, et al. Towards full recovery with lurasidone: effective doses in the treatment of agitation, affective, positive, and cognitive symptoms in schizophrenia and of dual psychosis. *Drugs Context*. 2024;2024-4-4. doi: 10.7573/dic.2024-4-4.
21. Siwek M, Chrobak AA, Gorostowicz A, et al. Lurasidone Augmentation of Clozapine in Schizophrenia—Retrospective Chart Review. *Brain Sciences*. 2023;13(3):445. doi: 10.3390/brainsci13030445.
22. Maruyama H, Sano F, Sakaguchi R, et al. Effect of Lurasidone on Life Engagement in Schizophrenia: Post-Hoc Analysis of the JEWEL Study. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*. 2024;1453-1463. doi: 10.2147/NDT.S466479.

23. Kim SH, Jung DU, Kim DH, et al. Efficacy and Safety of Lurasidone vs. Quetiapine XR in Acutely Psychotic Patients With Schizophrenia in Korea: A Randomized, Double-Blind, Active-Controlled Trial. *Psychiatry Investigation*. 2024;21(7):762-771. doi: 10.30773/pi.2024.0052.
24. Yoshikawa A, Li J, Alliey-Rodriguez N, et al. Genetic markers of early response to lurasidone in acute schizophrenia. *Pharmacogenomics Journal*. 2025;25(1):3. doi: 10.1038/s41397-024-00360-z.
25. Derayea SM, Zaaan AAS, Nagy DM, et al. Development and validation of a precise flow injection method for the assessment of brexpiprazole, with application to pharmaceutical dosage forms and human plasma analysis. *BMC Chemistry*. 2024;18(1):137. doi: 10.1186/s13065-024-01240-0.
26. Siwek M, Wojtasik-Bakalarz K, Krupa AJ, et al. Brexpiprazole—Pharmacologic Properties and Use in Schizophrenia and Mood Disorders. *Brain Sciences*. 2023;13(3):397. doi: 10.3390/brainsci13030397.
27. Mohr P, Masopust J, Kopeček M. Dopamine Receptor Partial Agonists: Do They Differ in Their Clinical Efficacy? *Frontiers in Psychiatry*. 2022;781946. doi: 10.3389/fpsy.2021.781946.
28. Guilera T, Pascual JPC, del Carmen Blasco M, et al. Lurasidone for the treatment of schizophrenia in adult and paediatric populations. *Drugs Context*. 2023;2022-10-1. doi: 10.7573/dic.2022-10-1.
29. Mielczarek Z, Trędzbor B, Piekarska-Bugiel K, et al. Neutropenia in a schizophrenia patient following combined lurasidone and paliperidone therapy: a case report. *Advances in Psychiatry and Neurology*. 2023;152-155. doi: 10.5114/ppn.2023.132474.
30. Živković N, Mrkalić E, Jelić R, et al. The Molecular Recognition of Lurasidone by Human Serum Albumin: A Combined Experimental and Computational Approach. *Molecules*. 2025;30(7):1420. doi: 10.3390/molecules30071420.
31. Cavallotto C, Chiappini S, Mosca A, et al. Examining Lurasidone Efficacy in Patients with Schizophrenia Spectrum Illness and Concurrent Alcohol and Substance Use Disorder: A Prospective, Multicentric, Real-World Investigation. *Journal of Clinical Medicine*. 2024;13(8):2206. doi: 10.3390/jcm13082206.
32. Miura I, Horikoshi S, Ichinose M, et al. Lurasidone for the Treatment of Schizophrenia: Design, Development, and Place in Therapy. *Drug Design, Development and Therapy*. 2023;3023-3031. doi: 10.2147/DDDT.S366769.
33. Bienkowiak P, Wichniak A, Klinika Psychiatryczna K, et al. Efficacy and tolerability of brexpiprazole – a new antipsychotic drug from the group of dopamine D2 receptor partial agonists. *Psychiatria Polska*. 2024;237-248. doi: 10.12740/PP/OnlineFirst/169646.
34. Brubaker M, Kapadia S, Maletic V, et al. Preclinical Evidence for the Use of Brexpiprazole + Antidepressant Treatment for Major Depressive Disorder and Post-Traumatic Stress Disorder: A Systematic Review. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*. 2025;21:421-436. doi: 10.2147/NDT.S501207.
35. Orzelska-Górka J, Mikulska J, Wiszniewska A, et al. New Atypical Antipsychotics in the Treatment of Schizophrenia and Depression. *International Journal of Molecular Sciences*. 2022;10624. doi: 10.3390/ijms231810624.
36. Zhao M, Qin B, Mao Y, et al. Efficacy and Safety of Low-Dose Brexpiprazole for Acute Schizophrenia: Meta-Analysis of Randomized Placebo-Controlled Trials. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*. 2022;1705-1713. doi: 10.2147/NDT.S374577.
37. Fukuyama K, Motomura E, Okada M. Brexpiprazole Reduces 5-HT₇ Receptor Function on Astroglial Transmission Systems. *International Journal of Molecular Sciences*. 2022;6571. doi: 10.3390/ijms23126571.
38. Fiorillo A, Sampogna G, Albert U, et al. The Role of Lurasidone in Managing Depressive Symptoms in People with Schizophrenia: A Review. *Brain Sciences*. 2024;14(3):225. doi: 10.3390/brainsci14030225.

39. Corridori E, Salviati S, Begni V, et al. Restorative properties of chronic lurasidone treatment on emotional dysfunction in rats exposed to chronic unavoidable stress: A role for medial prefrontal cortex - nucleus accumbens network. *Neuropharmacology*. 2025;267:110302. doi: 10.1016/j.neuropharm.2025.110302.
40. Nakagome K, Tachimori H, Endo S, et al. A multicenter, single-arm, open-label interventional study of adherence to brexpiprazole during switching from previous antipsychotic drugs in patients with schizophrenia or schizoaffective disorder. *Neuropsychopharmacology Reports*. 2024;187-196. doi: 10.1002/npr2.12416.

Bölüm 2

ŞEFKATİN BEDELİ: SAĞLIK ALANINDA ŞEFKAT YORGUNLUĞU

Sena ÖZDEN¹

GİRİŞ

Şefkat, sağlık ve yardım temelli mesleklerin temelinde yer alan en önemli insani değerlerden biridir. Profesyonellerin başkalarının acılarına tanıklık ederek onlara destek olma sorumluluğu hem mesleki motivasyonu besleyen hem de hizmetin kalitesini artıran güçlü bir unsurdur. Ancak bu yoğun duygusal emek, zamanla çalışanlarda tükenmişlik, yorgunluk ve mesleki doyumda azalma gibi sonuçlara yol açabilmektedir. Şefkat yorgunluğu olarak adlandırılan bu olgu, bireysel düzeyde psikolojik ve fiziksel sağlığı etkilerken, kurumsal düzeyde de iş verimliliğini ve hizmet niteliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Son yıllarda yayımlanan çalışmalar, şefkat yorgunluğunun görünürlüğünün arttığına işaret etmektedir. Bu durum, kavramın yalnızca bireysel bir sorun değil, aynı zamanda kurumsal ve toplumsal boyutları olan çok yönlü bir olgu olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, şefkat yorgunluğunu kavramsal olarak anlamak ve önleyici stratejiler geliştirmek, sağlık çalışanlarının iyi oluşunu desteklemenin yanı sıra sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliği açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, kavramın literatürdeki kuramsal çerçevesi ve güncel yaklaşımlarının gözden geçirilmesi, şefkat yorgunluğunun farklı boyutlarının daha bütüncül bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu derleme, şefkat yorgunluğu olgusunu literatür ışığında ele alarak sağlık çalışanları üzerindeki etkilerine ve önleme ile yönetim yaklaşımlarına ilişkin genel bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, konunun mevcut literatürdeki yeri hakkında daha kapsamlı bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemektedir.

¹ Uzm. Dr., Kızıltepe Devlet Hastanesi, drsenayunden@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-9749-3945

standartları öz bakım, öz farkındalık ve etik konularında rehberlik sunmaktadır. Dayanıklılığın geliştirilmesi, şefkat yorgunluğunu azaltmada etkili bir strateji olarak kabul edilmektedir. Bakım Veren Destek Programı ise sağlık çalışanlarında öz farkındalık ve enerji yönetimini güçlendirerek dayanıklılığı artırmayı, böylece tükenmişlik ve şefkat yorgunluğunu azaltmayı amaçlamaktadır. (65).

SONUÇ

Şefkat yorgunluğu, yardım temelli mesleklerde çalışan sağlık profesyonelleri için bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeyde ciddi sonuçlar doğuran çok boyutlu bir olgudur. Kavramsal ve kuramsal çerçevede ele alındığında, tükenmişlik ve sekonder travmatik stresle kesişen, ancak kendine özgü yönleriyle ayrışan bir yapıya sahiptir. Belirtileri yalnızca bireysel iyi oluşu değil, hasta güvenliği ve sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliğini de etkilemektedir. Bu nedenle şefkat yorgunluğunun erken fark edilmesi, düzenli izlenmesi ve önlenmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Öz bakım uygulamaları, sosyal destek, eğitim programları ve dayanıklılık temelli yaklaşımlar bireysel ve kurumsal düzeyde koruyucu rol üstlenmektedir. Sonuç olarak, şefkat yorgunluğunu önlemeye yönelik girişimler yalnızca çalışan sağlığını değil, sağlık hizmetlerinin bütünsel kalitesini de güçlendirecektir.

KAYNAKLAR

1. Jilou V, Duarte JMG, Gonçalves RHA, et al. Fatigue due to compassion in health professionals and coping strategies: a scoping review. *Revista Brasileira de Enfermagem*. 2021;74(5):e20190628. doi:10.1590/0034-7167-2019-0628
2. Lago K, Codo W. Fadiga por compaixão: evidências de validade fatorial e consistência interna do ProQol-BR. *Estudos de Psicologia*. 2013;18(2):213–221. doi:10.1590/s1413-294x2013000200006
3. Ko C, Grace F, Chavez G, Grimley S. Effect of seminar on compassion on student self-compassion, mindfulness and well-being: A randomized controlled trial. *Journal of American College Health*. 2018;66(7):537–545. doi:10.1080/07448481.2018.1431913
4. Welp LR, Brown CM. Self-compassion, empathy, and helping intentions. *The Journal of Positive Psychology*. 2014 Jan 2;9(1):54–65.
5. Abaci R, Arda D. Relationship between Self-compassion and Job Satisfaction in White Collar Workers. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2013 Dec;106:2241–2247. doi:10.1016/j.sbspro.2013.12.255
6. Saricaoglu H, Arslan C. An Investigation into Psychological Well Being Levels of Higher Education Students with Respect to Personality Traits and Self-Compassion. *Educational Sciences: Theory and Practice*. 2013;13(4):2097–2104. doi:10.12738/estp.2013.4.1740
7. Joinson C. Coping with compassion fatigue. *Nursing*. 1992;22(4):116–118. doi:10.1097/00152193-199204000-00035
8. Bride BE. Prevalence of Secondary Traumatic Stress among Social Workers. *Social Work*. 2007 Jan 1;52(1):63–70. doi:10.1093/sw/52.1.63
9. McCann IL, Pearlman LA. Vicarious traumatization: A framework for understanding the psychological effects of working with victims. *Journal of Traumatic Stress*. 1990;3(1):131–149. doi:10.1007/bf00975140

10. Pearlman L, Saakvitne K. *Trauma and the therapist: Countertransference and vicarious traumatization in psychotherapy with incest survivors*. New York: W.W. Norton; 1995.
11. Figley CR. Compassion stress: Toward its measurement and management. *Family Therapy News*. 1993;24(3):16.
12. Figley CR. *Compassion Fatigue: Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those Who Treat the Traumatized*. New York: Brunner-Routledge; 1995.
13. Figley CR. Compassion fatigue: Psychotherapists' chronic lack of self care. *Journal of Clinical Psychology*. 2002 Nov;58(11):1433–1441. doi:10.1002/jclp.10090
14. Maslach C, Leiter MP. Burnout. In: Fink G (ed.) *Stress: Concepts, Cognition, Emotion, and Behavior*. Cambridge: Academic Press; 2016. p. 351–357. doi:10.1016/B978-0-12-800951-2.00044-3.
15. Bride BE, Radey M, Figley CR. Measuring Compassion Fatigue. *Clinical Social Work Journal*. 2007 Sep;35(3):155–163. doi:10.1007/s10615-007-0091-7
16. Jenkins SR, Baird S. Secondary traumatic stress and vicarious trauma: A validation study. *Journal of Traumatic Stress*. 2002 Oct;15(5):423–432. doi:10.1023/a:1020193526843
17. Stamm BH. *The Concise ProQOL Manual: Professional Quality of Life Scale (ProQOL)*. 2nd ed. Pocatello (ID): ProQOL.org; 2005.
18. Coetzee SK, Kloppe HC. Compassion fatigue within nursing practice: A concept analysis. *Nursing & Health Sciences*. 2010 Jun;12(2):235–243. doi:10.1111/j.1442-2018.2010.00526.x
19. Alharbi J, Jackson D, Usher K. Compassion fatigue in critical care nurses: An integrative review of the literature. *Saudi Medical Journal*. 2019 Nov;40(11):1087–1097. doi:10.15537/smj.2019.11.24569
20. Mangoulia P, Koukia E, Alevizopoulos G, et al. Prevalence of Secondary Traumatic Stress Among Psychiatric Nurses in Greece. *Archives of Psychiatric Nursing*. 2015 Oct;29(5):333–338. doi:10.1016/j.apnu.2015.06.001
21. Ledoux K. Understanding compassion fatigue: understanding compassion. *Journal of Advanced Nursing*. 2015 Sep;71(9):2041–2050. doi:10.1111/jan.12686
22. Kutney-Lee A, McHugh MD, Sloane DM, Cimiotti JP, Flynn L, Neff DF, et al. Nursing: A Key To Patient Satisfaction: Patients' reports of satisfaction are higher in hospitals where nurses practice in better work environments or with more favorable patient-to-nurse ratios. *Health Affairs*. 2009 Jan;28(Supplement 3):w669–677. doi:10.1377/hlthaff.28.4.w669
23. Xie W, Chen L, Feng F, Okoli CTC, Tang P, Zeng L, et al. The prevalence of compassion satisfaction and compassion fatigue among nurses: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Nursing Studies*. 2021 Aug;120:103973. doi:10.1016/j.ijnurstu.2021.103973
24. Berger J, Polivka B, Smoot EA, et al. Compassion fatigue in pediatric nurses. *Journal of Pediatric Nursing*. 2015;30(6):11–17. doi:10.1016/j.pedn.2015.02.005
25. Graf EM, Sator M, Spranz-Fogasy T, eds. *Discourses of Helping Professions*. Vol. 252. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company; 2014.
26. Ray SL, Wong C, White D, Heaslip K. Compassion satisfaction, compassion fatigue, work life conditions, and burnout among frontline mental health care professionals. *Traumatology*. 2013 Dec;19(4):255–267. doi:10.1177/1534765612471144
27. Ondrejková N, Halamová J. Prevalence of compassion fatigue among helping professions and relationship to compassion for others, self-compassion and self-criticism. *Health & Social Care in the Community*. 2022 Sep;30(5):1680–1694. doi:10.1111/hsc.13741
28. Dickinson T, Wright KM. Stress and burnout in forensic mental health nursing: a literature review. *British Journal of Nursing*. 2008 Jan 1;17(2):82–87. doi:10.12968/bjon.2008.17.2.28133
29. Robinson JR, Clements K, Land C. Workplace stress among psychiatric nurses: Prevalence, distribution, correlates & predictors. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*. 2003;41(4):32–41. doi:10.3928/0279-3695-20030401-12
30. Inoue M, Tsukano K, Muraoka M, Kaneko F, Okamura H. Psychological impact of verbal abuse and violence by patients on nurses working in psychiatric departments. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*. 2006 Feb;60(1):29–36. doi:10.1111/j.1440-1819.2006.01457.x

31. Piko BF. Burnout, role conflict, job satisfaction and psychosocial health among Hungarian health care staff: A questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*. 2006 Mar;43(3):311–318. doi:10.1016/j.ijnurstu.2005.05.003
32. Richter D, Berger K. Post-traumatic stress disorder following patient assaults among staff members of mental health hospitals: a prospective longitudinal study. *BMC Psychiatry*. 2006 Dec;6(1):15. doi:10.1186/1471-244x-6-15
33. Markwell AL, Wainer Z. The health and wellbeing of junior doctors: insights from a national survey. *Medical Journal of Australia*. 2009 Oct;191(8):441–444. doi:10.5694/j.1326-5377.2009.tb02880.x
34. Küçükceran H, Karaoğlu N, Çayır KE, et al. Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Yaşam Doyumu, Umutsuzluk Düzeyleri ve İlişkili Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Mevlana Tıp Bilimleri Dergisi*. 2024;4(1):28–36. doi:10.56752/Mevmedsci.2024.56
35. Yoon JD, Rasinski KA, Curlin FA. Conflict and emotional exhaustion in obstetrician-gynecologists: a national survey. *Journal of Medical Ethics*. 2010 Dec;36(12):731–735. doi:10.1136/jme.2010.037762
36. Naldan ME, Karayağmurlu A, Yayık M, et al. Ameliyathanede Çalışan Sağlık Profesyonellerinde Tükenmişlik, İş Doyumu ve Depresyon. *Selcuk Medical Journal*. 2019;35(3):152–158. doi:10.30733/std.2019.01117
37. Balki Tekin S, Matsar Ay A, İnci Kenar AN. Mental health, self-compassion, and compassion fatigue in physicians: a cross-sectional study. *Scientific Reports*. 2025 May 25;15(1):18245. doi:10.1038/s41598-025-03628-x
38. Račić M, Virijević A, Ivković N, et al. Compassion fatigue and compassion satisfaction among family physicians in the Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina. *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics*. 2019 Oct 2;25(4):630–637. doi:10.1080/10803548.2018.1440044
39. Patel R. Compassion fatigue among mental healthcare providers and the impact on overall well-being [Internet] [Doctoral dissertation]. San Francisco (CA): University of San Francisco; 2018. Available from: <https://repository.usfca.edu/diss/456>
40. Craig CD, Sprang G. Compassion satisfaction, compassion fatigue, and burnout in a national sample of trauma treatment therapists. *Anxiety, Stress & Coping*. 2010 May;23(3):319–339. doi:10.1080/10615800903085818
41. Sprang G, Clark J, Whitt-Woosley A. Compassion fatigue, compassion satisfaction, and burnout: Factors impacting a professional's quality of life. *Journal of Loss and Trauma*. 2007;(12):259–280. doi:10.1080/15325020701238093
42. Noor AM, Suryana D, Kamarudin EME, Naidu NBM, Kamsani SR, Govindasamy P. Compassion fatigue in helping professions: a scoping literature review. *BMC Psychology*. 2025 Apr 8;13(1):349. doi:10.1186/s40359-024-01869-5
43. McGrath K, Matthews LR, Heard R. Predictors of compassion satisfaction and compassion fatigue in health care workers providing health and rehabilitation services in rural and remote locations: A scoping review. *Australian Journal of Rural Health*. 2022 Apr;30(2):264–280. doi:10.1111/ajr.12857
44. Amir K, Okalo P. Frontline nurses' compassion fatigue and associated predictive factors during the second wave of COVID -19 in Kampala, Uganda. *Nursing Open*. 2022 Sep;9(5):2390–2396. doi:10.1002/nop2.1253
45. Kong KYC, Ganapathy S. Are we in control of our demons?: understanding compassion satisfaction, compassion fatigue and burnout in an Asian pediatric emergency department in a pandemic. *Pediatric Emergency Care*. 2022;38(3):e1058. doi:10.1136/bmjpo-2021-rcpch.10
46. Carmassi C, Dell'Oste V, Bertelloni CA, Pedrinelli V, Barberi FM, Malacarne P, et al. Gender and occupational role differences in work-related post-traumatic stress symptoms, burnout and global functioning in emergency healthcare workers. *Intensive and Critical Care Nursing*. 2022 Apr;69:103154. doi:10.1016/j.iccn.2021.103154

47. Cuartero-Castañer ME, Hidalgo-Andrade P, Cañas-Lerma AJ. Professional Quality of Life, Engagement, and Self-Care in Healthcare Professionals in Ecuador during the COVID-19 Pandemic. *Healthcare*. 2021 Apr 29;9(5):515. doi:10.3390/healthcare9050515
48. Ruiz-Fernández MD, Ramos-Pichardo JD, Ibáñez-Masero O, Cabrera-Troya J, Carmona-Rega MI, Ortega-Galán ÁM. Compassion fatigue, burnout, compassion satisfaction and perceived stress in healthcare professionals during the COVID-19 health crisis in Spain. *Journal of Clinical Nursing*. 2020 Nov;29(21–22):4321–4330. doi:10.1111/jocn.15469
49. Garnett A, Hui L, Oleynikov C, Boamah S. Compassion fatigue in healthcare providers: a scoping review. *BMC Health Services Research*. 2023 Dec 1;23(1):1336. doi:10.1186/s12913-023-10356-3
50. Smart D, English A, James J, Wilson M, Daratha KB, Childers B, et al. Compassion fatigue and satisfaction: A cross-sectional survey among US healthcare workers. *Nursing & Health Sciences*. 2014 Mar;16(1):3–10. doi:10.1111/nhs.12068
51. Uyar M, Poyraz YK, Gençaga K, et al. Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Araştırma Görevlilerinin İş Doyumunun Değerlendirilmesi. *Selcuk Medical Journal*. 2018;34(2):70–73. doi:10.30733/std.2018.00924
52. Berger R, Gelkopf M. An intervention for reducing secondary traumatization and improving professional self-efficacy in well baby clinic nurses following war and terror: A random control group trial. *International Journal of Nursing Studies*. 2011 May;48(5):601–610. doi:10.1016/j.ijnurstu.2010.09.007
53. Van Der Wath A, Van Wyk N, Janse Van Rensburg E. Emergency nurses' experiences of caring for survivors of intimate partner violence. *Journal of Advanced Nursing*. 2013 Oct;69(10):2242–2252. doi:10.1111/jan.12099
54. Avcı A, Ozer MR, Ay ME. Is Being an Emergency Service Professional a Risk Factor for Violence in Healthcare. *Selcuk Medical Journal*. 2024;40(1):39–44. doi:10.30733/std.2023.01692
55. Dmytryshyn AL, Jack SM, Ballantyne M, Wahoush O, MacMillan HL. Long-term home visiting with vulnerable young mothers: an interpretive description of the impact on public health nurses. *BMC Nursing*. 2015 Dec;14(1):12. doi:10.1186/s12912-015-0061-2
56. Mason VM, Leslie G, Clark K, et al. Compassion Fatigue, Moral Distress, and Work Engagement in Surgical Intensive Care Unit Trauma Nurses: A Pilot Study. *Dimensions of Critical Care Nursing*. 2014;33(4):215–225. doi:10.1097/dcc.0000000000000056
57. Bernhardt BA, Rushton CH, Carrese J, et al. Distress and burnout among genetic service providers. *Genetics in Medicine*. 2009 Jul;11(7):527–535. doi:10.1097/gim.0b013e3181a6a1c2
58. Sorenson C, Bolick B, Wright K, Hamilton R. Understanding Compassion Fatigue in Healthcare Providers: A Review of Current Literature. *Journal of Nursing Scholarship*. 2016 Sep;48(5):456–465. doi:10.1111/jnu.12229
59. Bodur S. Sağlık ocaklarında çalışan sağlık personelinin mesleki doyumu. *Selcuk Medical Journal*. 1998;14(4):169–174.
60. Pietrantonio L, Prati G. Resilience among first responders. In: *Stress and resilience among first responders*. Milan: Edizioni Unicopli; 2009. p. 1000–1119. (Collana di psicologia; 9; vol. 8).
61. Austin EJ, Blacker A, Kalia I. "Watching the tsunami come": A case study of female healthcare provider experiences during the COVID-19 pandemic. *Applied Psych Health & Well*. 2021 Nov;13(4):781–797. doi:10.1111/aphw.12269
62. Gribben JL, Kase SM, Waldman ED, Weintraub AS. A Cross-Sectional Analysis of Compassion Fatigue, Burnout, and Compassion Satisfaction in Pediatric Critical Care Physicians in the United States. *Pediatric Critical Care Medicine*. 2019 Mar;20(3):213–222. doi:10.1097/pcc.0000000000001803
63. Alkema K, Linton JM, Davies R. A Study of the Relationship Between Self-Care, Compassion Satisfaction, Compassion Fatigue, and Burnout Among Hospice Professionals. *Journal of Social Work in End-Of-Life & Palliative Care*. 2008 Oct 10;4(2):101–119. doi:10.1080/15524250802353934

64. Michalec B, Diefenbeck C, Mahoney M. The calm before the storm? Burnout and compassion fatigue among undergraduate nursing students. *Nurse Education Today*. 2013 Apr;33(4):314–320. doi:10.1016/j.nedt.2013.01.026
65. Weidlich CP, Ugarriza DN. A Pilot Study Examining the Impact of Care Provider Support Program on Resiliency, Coping, and Compassion Fatigue in Military Health Care Providers. *Military Medicine*. 2015 Mar;180(3):290–295. doi:10.7205/milmed-d-14-00216
66. Hunsaker S, Chen H, Maughan D, Heaston S. Factors That Influence the Development of Compassion Fatigue, Burnout, and Compassion Satisfaction in Emergency Department Nurses. *Journal of nursing scholarship*. 2015 Mar;47(2):186–194. doi:10.1111/jnu.12122
67. Fernando AT, Consedine NS. Beyond Compassion Fatigue: The Transactional Model of Physician Compassion. *Journal of Pain and Symptom Management*. 2014 Aug;48(2):289–298. doi:10.1016/j.jpainsymman.2013.09.014
68. Benoit LG, Veach PM, LeRoy BS. When you care enough to do your very best: genetic counselor experiences of compassion fatigue. *Journal of Genetic Counseling*. 2007;16(3):299–312. doi:10.1007/s10897-006-9072-1
69. Rohan E, Bausch J. Climbing Everest: Oncology Work as an Expedition in Caring. *Journal of Psychosocial Oncology*. 2009 Feb 11;27(1):84–118. doi:10.1080/07347330802616043
70. Walsh M, Wiggins L. *Introduction to Research*. Cheltenham (UK): Nelson Thornes; 2003.
71. Addis ME, Wade WA, Hatgis C. Barriers to dissemination of evidence-based practices: Addressing practitioners' concerns about manual-based psychotherapies. *Clinical Psychology: Science and Practice*. 1999;6(4):430–441. doi:10.1093/clipsy.6.4.430
72. Fonagy P. Achieving evidence-based psychotherapy practice: A psychodynamic perspective on the general acceptance of treatment manuals. *Clinical Psychology: Science and Practice*. 1999;6(4):442–444. doi:10.1093/clipsy/6.4.442
73. Wentzel D, Brysiewicz P. The Consequence of Caring Too Much: Compassion Fatigue and the Trauma Nurse. *Journal of Emergency Nursing*. 2014 Jan;40(1):95–97. doi:10.1016/j.jen.2013.10.009
74. Boyle D. Countering Compassion Fatigue: A Requisite Nursing Agenda. Online J Issues Nurs [Internet]. 2011 Jan 31 [cited 2025 Aug 12];16(1). Available from: <https://ojin.nursingworld.org/MainMenuCategories/ANAMarketplace/ANAPeriodicals/OJIN/TableofContents/Vol-16-2011/No1-Jan-2011/Countering-Compassion-Fatigue.html>
75. Hevezi JA. Evaluation of a Meditation Intervention to Reduce the Effects of Stressors Associated With Compassion Fatigue Among Nurses. *Journal of Holistic Nursing*. 2016;34(4):343–350. doi:10.1177/0898010115615981
76. Cohen-Katz J, Wiley SD, Capuano T, Baker DM, Shapiro S. The Effects of Mindfulness-based Stress Reduction on Nurse Stress and Burnout: A Quantitative and Qualitative Study. *Holistic Nursing Practice*. 2004 Nov;18(6):302–308. doi: 10.1097/00004650-200411000-00006
77. Gentry JE, Baranowsky AB, Dunning K. ARP: The accelerated recovery program (ARP) for compassion fatigue. In: Figley CR, ed. *Treating compassion fatigue*. New York (NY): Routledge; 2013. p. 123–137.
78. Radey M, Figley CR. The Social Psychology of Compassion. *Clinical Social Work Journal*. 2007 Sep;35(3):207–214. doi:10.1007/s10615-007-0087-3
79. Flarity K, Gentry JE, Mesnikoff N. The Effectiveness of an Educational Program on Preventing and Treating Compassion Fatigue in Emergency Nurses. *Advanced Emergency Nursing Journal*. 2013 Jul;35(3):247–258. doi:10.1097/tme.0b013e31829b726f

Bölüm 3

DİJİTAL ORTAMDA KUMAR BAĞIMLILIĞI: NEDENLERİ, SONUÇLARI VE MÜDAHALE YAKLAŞIMLARI

Ömer Furkan YILMAZ¹

GİRİŞ

Kumar, tarih boyunca toplumların bir parçası olagelmıştır; ancak dijital çağda bu etkinlik köklü bir dönüşüm geçirmiştir. Günümüzde sanal kumar, yalnızca birkaç tıklamayla erişilebilen küresel bir endüstri haline gelmiştir. Özellikle akıllı telefonların yaygınlaşması, internet bağlantısının ucuzlaması ve mobil uygulamaların çoğalmasıyla birlikte, bireyler artık günün her saatinde ve her yerden sanal kumara erişebilmektedir. 2024 yılında yapılan çalışmalara göre, sanal kumar oynayan bireylerin bağımlılık geliştirme riski, çevrimdışı ortamlara kıyasla daha yüksektir (1,2). Bunun nedenleri arasında erişilebilirlik, anonimlik, daha kısa ödül döngüleri ve özellikle gençler arasında popüler olan mobil uygulamalar yer almaktadır.

Sektörün ekonomik büyüklüğü de bu dönüşümü yansıtmaktadır. Hindistan örneğinde sanal kumar pazarının yaklaşık 12 milyondan fazla kullanıcıya ulaştığı ve yılda %8,5 oranında büyüdüğü bildirilmektedir (3).

Avrupa ve Kuzey Amerika'da da benzer şekilde pazarın milyarlarca dolarlık bir hacme ulaştığı, bunun hem ekonomik fırsatlar hem de toplumsal riskler yarattığı vurgulanmaktadır (4). Bu büyüme, yalnızca teknolojik gelişmelerin değil, aynı zamanda agresif pazarlama stratejilerinin ve kumarın kültürel olarak giderek daha fazla "eğlence" kategorisinde sunulmasının da bir sonucudur (5,6).

Bu kitap bölümünde, dijital ortamda kumar bağımlılığı çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınacaktır. İlk olarak bağımlılığın ortaya çıkış nedenleri incelenecek, ardından bireyler ve toplum üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Son bölümde ise bireysel baş etme stratejilerinden profesyonel tedavi yöntemlerine,

¹ Dr., Battalgazi Devlet Hastanesi, ylmz.omerfurkan@gmail.com , ORCID iD: 0000-0002-6923-4847

Çözüm yolları da bu çok boyutlu yapıya yanıt verecek şekilde kurgulanmalıdır: bireysel farkındalık ve içgörü, profesyonel tedavi ve destek, toplumsal dayanışma, devlet politikaları ve teknolojinin sorumlu kullanımı birlikte düşünülmelidir (28).

Gelecekte yapılması gereken en önemli adımlardan biri, farkındalığı artırmak ve dayanıklılığı güçlendirmektir. Eğitim programları, toplumsal kampanyalar, erken teşhis araçlarının yaygınlaştırılması ve dijital teknolojilerin koruyucu amaçlarla kullanılması, bağımlılıkla mücadelede kritik öneme sahiptir. Özellikle genç nesillerin korunması için okul temelli önleme programları ve ailelerin bilinçlendirilmesi, sürdürülebilir bir çözüm stratejisinin temel taşlarını oluşturacaktır.

Sonuç olarak, sanal kumar bağımlılığı yalnızca bireysel bir sorun değil, aynı zamanda toplumsal bir meydan okumadır. Dijital çağda farkındalık geliştirmek ve bireylerin psikolojik dayanıklılığını artırmak, bu görünmez bağımlılık salgınına karşı en etkili savunma hattı olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Hubert P, Griffiths MD. A comparison of online versus offline gambling harm in Portuguese pathological gamblers: An empirical study. *International Journal of Mental Health and Addiction*. 2018;16(5):1219–1237. doi:10.1007/s11469-017-9846-8
2. Potenza MN, Balodis IM, Derevensky J, Grant JE, Petry NM, Verdejo-Garcia A, et al. Gambling disorder. *Nature Reviews Disease Primers*. 2019;5(1):51. doi:10.1038/s41572-019-0099-7
3. Egerer M, Marionneau V. Blocking measures against offshore online gambling: A scoping review. *International Gambling Studies*. 2023;24(1):36–52. doi:10.1080/14459795.2023.2190372
4. van Schalkwyk MCI, Petticrew M, Cassidy R, Adams P, McKee M, Reynolds J, et al. A public health approach to gambling regulation: Countering powerful influences. *The Lancet Public Health*. 2021;6(8):e614–e619. doi:10.1016/S2468-2667(21)00098-0
5. Guillole-Landreat M, Gallopel-Morvan K, Lever D, Le Goff D, Le Reste JY. Gambling marketing strategies and the internet: What do we know? A systematic review. *Frontiers in Psychiatry*. 2021;12:583817. doi:10.3389/fpsy.2021.583817
6. McGrane E, Wardle H, Clowes M, Blank L, Pryce R, Field M, et al. What is the evidence that advertising policies could have an impact on gambling-related harms? *Public Health*. 2023;215:124–130. doi:10.1016/j.puhe.2022.11.019
7. Sharman S, Butler K, Roberts A. Psychosocial risk factors in disordered gambling: A descriptive systematic overview of vulnerable populations. *Addictive Behaviors*. 2019;99:106071. doi:10.1016/j.addbeh.2019.106071
8. Sirola A, Kaakinen M, Oksanen A. Excessive gambling and online gambling communities. *Journal of Gambling Studies*. 2018;34(4):1313–1325. doi:10.1007/s10899-018-9772-0
9. Hörnle J, Schmidt-Kessen M, Littler A, Padumadasa E. Regulating online advertising for gambling – once the genie is out of the bottle. *Information & Communications Technology Law*. 2019;28(3):311–334. doi:10.1080/13600834.2019.1664001
10. James RJE, O'Malley C, Tunney RJ. Understanding the psychology of mobile gambling: A behavioural synthesis. *British Journal of Psychology*. 2017;108(3):608–625. doi:10.1111/bjop.12226

11. Wardle H, Tipping S. The relationship between problematic gambling severity and engagement with gambling products: Longitudinal analysis of the Emerging Adults Gambling Survey. *Addiction (Abingdon, England)*. 2023;118(6):1127–1139. doi:10.1111/add.16125
12. Sirola A, Nyrhinen J, Wilska TA. Psychosocial perspective on problem gambling: The role of social relationships, resilience, and COVID-19 worry. *Journal of Gambling Studies*. 2023;39(3):1467–1485. doi:10.1007/s10899-022-10185-9
13. Andrade M, Sharman S, Xiao LY, Newall PWS. Safer gambling and consumer protection failings among 40 frequently visited cryptocurrency-based online gambling operators. *Psychology of Addictive Behaviors*. 2023;37(3):545–557. doi:10.1037/adb0000885
14. Clark L, Averbek B, Payer D, Sescousse G, Winstanley CA, Xue G. Pathological choice: The neuroscience of gambling and gambling addiction. *The Journal of Neuroscience*. 2013;33(45):17617–17623. doi:10.1523/JNEUROSCI.3231-13.2013
15. Pitt H, Thomas SL, Randle M, Cowlishaw S, Arnot G, Kairouz S, et al. Young people in Australia discuss strategies for preventing the normalisation of gambling and reducing gambling harm. *BMC Public Health*. 2022;22(1):956. doi:10.1186/s12889-022-13201-0
16. Booth L, Anderson AS, White V, Pierce H, Moodie R, Pettigrew S. Public perceptions of harm for nine popular gambling products. *Journal of Gambling Studies*. 2021;37(4):1113–1126. doi:10.1007/s10899-021-10014-5
17. Shi J, Colder Carras M, Potenza MN, Turner NE. A perspective on age restrictions and other harm reduction approaches targeting youth online gambling. *Frontiers in Psychiatry*. 2021;11:601712. doi:10.3389/fpsy.2020.601712
18. Allami Y, Hodgins DC, Young M, Brunelle N, Currie S, Dufour M, et al. A meta-analysis of problem gambling risk factors in the general adult population. *Addiction (Abingdon, England)*. 2021;116(11):2968–2977. doi:10.1111/add.15449
19. Armstrong T, Rockloff M, Browne M, Blaszczynski A. Encouraging gamblers to think critically using generalised analytical priming is ineffective at reducing gambling biases. *Journal of Gambling Studies*. 2020;36(3):851–869. doi:10.1007/s10899-019-09910-8
20. Vijayakumar L, Vijayakumar V. Online gambling and suicide: Gambling with lives. *Indian Journal of Psychiatry*. 2023;65(1):3–4. doi:10.4103/indianjpsychiatry.indianjpsychiatry_817_22
21. Sichali JM, Bunn C, McGee D, Marionneau VK, Yendork JS, Glozah F, et al. Regulation of gambling in Sub-Saharan Africa: Findings from a comparative policy analysis. *Public Health*. 2023;214:140–145. doi:10.1016/j.puhe.2022.07.018
22. Syvertsen A, Erevik EK, Hanss D, Mentzoni RA, Pallesen S. Relationships between exposure to different gambling advertising types, advertising impact and problem gambling. *Journal of Gambling Studies*. 2022;38(2):465–482. doi:10.1007/s10899-021-10038-x
23. Auer M, Griffiths MD. The impact of personalized feedback interventions by a gambling operator on subsequent gambling expenditure in a sample of Dutch online gamblers. *Journal of Gambling Studies*. 2023;39(2):929–946. doi:10.1007/s10899-022-10162-2
24. Moreira D, Azeredo A, Dias P. Risk factors for gambling disorder: A systematic review. *Journal of Gambling Studies*. 2023;39(2):483–511. doi:10.1007/s10899-023-10195-1
25. Velasco V, Scattola P, Gavazzeni L, Marchesi L, Nita IE, Giudici G. Prevention and harm reduction interventions for adult gambling at the local level: An umbrella review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021;18(18):9484. doi:10.3390/ijerph18189484
26. Mora-Salgueiro J, García-Estela A, Hogg B, Angarita-Osorio N, Amann BL, Carlbring P, et al. The prevalence and clinical and sociodemographic factors of problem online gambling: A systematic review. *Journal of Gambling Studies*. 2021;37(3):899–926. doi:10.1007/s10899-021-09999-w
27. Fiskaali A, Stenbro AW, Marcussen T, Rask MT. Preventive interventions and harm reduction in online and electronic gambling: A systematic review. *Journal of Gambling Studies*. 2023;39(2):883–911. doi:10.1007/s10899-022-10126-6

28. Price A, Hilbrecht M, Billi R. Charting a path towards a public health approach for gambling harm prevention. *Journal of Public Health*. 2021;29(1):37–53. doi:10.1007/s10389-020-01437-2
29. Delfabbro PH, King DL. The value of voluntary vs. mandatory responsible gambling limit-setting systems: A review of the evidence. *International Gambling Studies*. 2020;21(2):255–271. doi:10.1080/14459795.2020.1853196
30. Procter L, Angus DJ, Blaszczyński A, Gainsbury SM. Understanding use of consumer protection tools among internet gambling customers: Utility of the theory of planned behavior and theory of reasoned action. *Addictive Behaviors*. 2019;99:106050. doi:10.1016/j.addbeh.2019.106050

Bölüm 4

KANSER HASTALARINDA PARENTAL DİSTRES

Ali ALKAN¹

GİRİŞ

Kanser hastaları ilk tanıdan yaşamın son anlarına kadar hastalık veya uygulanan tedaviler ilişkili farklı fiziksel sorunlarla karşı karşıyadır. Bunun yanı sıra sürecin kaçınılmaz bir sorunu olarak farklı psikososyal sorunlarla da karşılaşmaktadır. Bu sorunlar mental, duygusal, sosyal ve spiritüel anlamda yaşanan sorunları ifade eder. Kanser tanısı aldıktan sonra yaşanan psikolojik travma ve sonrasında Kübler-Ross modelinde tanımlanan ret, öfke, pazarlık, depresyon ve kabul aşamalarını aşan hasta, tedavi sürecini ile başarı bir şekilde sürdürebilir. Ancak süreçle başa çıkma sorunları beraberinde depresyon ve anksiyete başta olmak üzere bir dizi sorunu beraberinde getirebilir(1). Süreçte yaşanan psikososyal sorunlar destek tedavi ile takip edilen hastalarda %60'lara kadar çıkarken, remisyonda kanser hastalarında bile hastaların %15'inde rapor edilmiştir(2). Yaşamın son 3 ayında hastaların %23'ünde depresyon, %15'inde anksiyete, %33'ünde kognitif bozukluklar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle kontrol edilemeyen ağrısı olan hastalar ve günlük yaşam aktiviteleri bozulan hastalar risk altında olarak tanımlanmıştır(3). Literatüre baktığımızda kanser hastalarında psikiyatrik morbidite için risk faktörleri; aile hikayesi ve kendinde psikiyatrik hastalık hikayesi olması, düşük sosyoekonomik status, ileri evre hastalık, yakın zamanda stres sebebi (boşanma, yas..) ve kontrol edilemeyen ağrı şeklinde tanımlanmıştır(4). Ayrıca genç yaş, yetersiz sosyal destek, sosyal izolasyon, finansal sorunlar, sağlık hizmetin ulaşım sorunu da önemli risk faktörleri arasındadır.

Psikiyatrik morbidite sıklığı literatürde farklı oranlarda bildirilmekle birlikte, %29-60 şeklindedir. Uyum bozuklukları, depresyon, anksiyete bozukluğu, organik beyin sendromu, kişilik bozuklukları en sık karşılaşılan sorunlardır. Bu sorunların uç noktası olarak sunisinde kanser hastalarında %2-6 oranında bildirilmiştir ve

¹ Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıbbi Onkoloji BD, alkanali@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0002-8253-5046

Bu özel durumlar, müdahale yaklaşımlarının kişiselleştirilmesini gerektirebilir. Örneğin, ileri evre kanser tanısı alan ebeveynler veya küçük çocukları olan ebeveynler daha yoğun psikososyal desteğe ihtiyaç duyabilirler(50).

Sonuç olarak, parental distresin yönetimi, onkolojik bakımın ayrılmaz bir parçası olarak görülmelidir. Sağlık profesyonellerinin, kanser hastası ebeveynlerin bu özel ihtiyaçlarını proaktif olarak taraması ve onları uygun psikososyal destek hizmetlerine yönlendirmesi, hem hastanın yaşam kalitesini artıracak hem de tüm ailenin bu zorlu süreci daha sağlıklı bir şekilde atlatmasına katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Kanser hastası ebeveynlerin yaşadığı parental distres, bireyin psikolojik sağlığını, ebeveynlik işlevlerini ve dolayısıyla tüm ailenin esenliğini derinden etkileyen çok boyutlu bir sorundur. Bu kitap bölümünde ele alındığı üzere, parental distresin sıklığı, nedenleri ve risk faktörleri, bu durumun ne kadar yaygın ve karmaşık olduğunu ortaya koymaktadır. Rol ve kimlik değişiklikleri, ebeveynlik öz-yeterliliğinde azalma ve çocukların geleceğine dair yoğun endişeler, bu distresin temelini oluşturan ana unsurlardır. PCQ gibi özelleşmiş tarama araçları, risk altındaki ebeveynlerin erken dönemde saptanmasında ve onlara yönelik hedefe odaklı müdahalelerin geliştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Yönetim stratejileri, sadece bireysel psikolojik desteği değil, aynı zamanda aile odaklı yaklaşımları ve pratik yardımları da içeren bütüncül bir bakış açısı gerektirmektedir. Onkoloji alanında çalışan sağlık profesyonellerinin, ebeveynlik rolünün hastaların yaşamındaki merkeziliğini ve bunun getirdiği ek psikososyal yükü göz önünde bulundurarak, rutin bakım süreçlerine parental distres taramasını ve yönetimini entegre etmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu sayede, kanserle mücadele eden ebeveynlere ve ailelerine bu zorlu yolculukta daha etkin bir şekilde destek olunabilir.

KAYNAKLAR

1. Mehnert A, Brahler E, Faller H, Harter M, Keller M, Schulz H, et al. Four-week prevalence of mental disorders in patients with cancer across major tumor entities. *J Clin Oncol*. 2014;32(31):3540-6.
2. Gao W, Bennett MI, Stark D, Murray S, Higginson IJ. Psychological distress in cancer from survivorship to end of life care: prevalence, associated factors and clinical implications. *Eur J Cancer*. 2010;46(11):2036-44.
3. Seow H, Stevens T, Barbera LC, Burge F, McGrail K, Chan KKW, et al. Trajectory of psychosocial symptoms among home care patients with cancer at end-of-life. *Psychooncology*. 2021;30(1):103-10.
4. Berard RM. Depression and anxiety in oncology: the psychiatrist's perspective. *J Clin Psychiatry*. 2001;62 Suppl 8:58-61; discussion 2-3.

5. Rauch PK, Muriel AC. The importance of parenting concerns among patients with cancer. *Crit Rev Oncol Hematol*. 2004;49(1):37-42.
6. Muriel AC, Moore CW, Baer L, Park ER, Kornblith AB, Pirl W, et al. Measuring psychosocial distress and parenting concerns among adults with cancer: the Parenting Concerns Questionnaire. *Cancer*. 2012;118(22):5671-8.
7. Johannsen L, Brandt M, Frerichs W, Inhestern L, Bergelt C. The impact of cancer on the mental health of patients parenting minor children: A systematic review of quantitative evidence. *Psychooncology*. 2022;31(6):869-78.
8. Li JL, Ye Q, Liu N. Cancer parents' experiences of parenting concerns about minor children: A meta-synthesis of qualitative studies. *Int J Nurs Stud Adv*. 2024;6:100210.
9. Zhu P, Ji Q, Liu X, Xu T, Wu Q, Wang Y, et al. "I'm walking on eggshells": challenges faced by mothers with breast cancer in interacting with adolescent daughters. *BMC Womens Health*. 2022;22(1):385.
10. Lalayiannis L, Asbury N, Dyson G, Walshe A. How do women with secondary breast cancer experience telling their adolescent children about their diagnosis? *J Health Psychol*. 2018;23(9):1223-33.
11. Tamura R, Yamazaki T, Uchibori M. "I'll Try My Best to be a Dad": The Experiences of Japanese Fathers with Cancer. *Glob Qual Nurs Res*. 2021;8:2333393620975739.
12. Zhang X, Gong N, Li N, Zhang Y, Du Q, Zou W, et al. Why breast cancer patients avoid communicating disease-related information to their dependent children: A qualitative study. *J Clin Nurs*. 2023;32(7-8):1230-9.
13. Huang X, Lee S, Hu Y, Gao H, O'Connor M. Talking About Maternal Breast Cancer With Young Children: A Content Analysis of Text in Children's Books. *J Pediatr Psychol*. 2015;40(6):609-21.
14. Lundquist DM, Berry DL, Boltz M, DeSanto-Madeya SA, Grace PJ. I'm Still Mom: Young Mothers Living With Advanced Breast Cancer. *Oncol Nurs Forum*. 2020;47(4):405-14.
15. Fisher C, O'Connor M. "Motherhood" in the context of living with breast cancer. *Cancer Nurs*. 2012;35(2):157-63.
16. Campbell-Enns HJ, Woodgate RL. Decision making for mothers with cancer: maintaining the mother-child bond. *Eur J Oncol Nurs*. 2013;17(3):261-8.
17. Semple CJ, McCance T. Parents' experience of cancer who have young children: a literature review. *Cancer Nurs*. 2010;33(2):110-8.
18. Check DK, Park EM, Reeder-Hayes KE, Mayer DK, Deal AM, Yopp JM, et al. Concerns underlying treatment preferences of advanced cancer patients with children. *Psychooncology*. 2017;26(10):1491-7.
19. Davey MP, Nino A, Kissil K, Ingram M. African American parents' experiences navigating breast cancer while caring for their children. *Qual Health Res*. 2012;22(9):1260-70.
20. Loggers ET, Kirtane K, Palacios R, Lewis F. Leaving footprints, not scars: a qualitative pilot study of Hispanic mothers' willingness to communicate with dependent children about an advanced cancer diagnosis. *Support Care Cancer*. 2019;27(4):1573-8.
21. Strickland JT, Foley Wells C, Porr C. Safeguarding the Children: The Cancer Journey of Young Mothers. *Oncol Nurs Forum*. 2015;42(5):534-41.
22. Sheehan DK, Draucker CB. Interaction patterns between parents with advanced cancer and their adolescent children. *Psychooncology*. 2011;20(10):1108-15.
23. O'Neill C, McCaughan E, Semple CJ, Ryan A. Fathers' experiences of living with cancer: a phenomenological study. *Eur J Cancer Care (Engl)*. 2018;27(1).
24. Kim S, Ko YH, Jun EY. The impact of breast cancer on mother-child relationships in Korea. *Psychooncology*. 2012;21(6):640-6.
25. Park EM, Check DK, Song MK, Reeder-Hayes KE, Hanson LC, Yopp JM, et al. Parenting while living with advanced cancer: A qualitative study. *Palliat Med*. 2017;31(3):231-8.
26. Billhult A, Segesten K. Strength of motherhood: nonrecurrent breast cancer as experienced by mothers with dependent children. *Scand J Caring Sci*. 2003;17(2):122-8.

27. Park EM, Deal AM, Check DK, Hanson LC, Reeder-Hayes KE, Mayer DK, et al. Parenting concerns, quality of life, and psychological distress in patients with advanced cancer. *Psycho-oncology*. 2016;25(8):942-8.
28. Kuswanto CN, Stafford L, Sharp J, Schofield P. Psychological distress, role, and identity changes in mothers following a diagnosis of cancer: A systematic review. *Psychooncology*. 2018;27(12):2700-8.
29. Moore CW, Rauch PK, Baer L, Pirl WF, Muriel AC. Parenting changes in adults with cancer. *Cancer*. 2015;121(19):3551-7.
30. Tavares R, Brandao T, Matos PM. The Parenting Concerns Questionnaire: A validation study with Portuguese parents with cancer. *Eur J Cancer Care (Engl)*. 2020;29(6):e13315.
31. Kissil K, Nino A, Ingram M, Davey M. "I knew from day one that i'm either gonna fight this thing or be defeated": African American parents' experiences of coping with breast cancer. *J Fam Nurs*. 2014;20(1):98-119.
32. Chin JC, Chang PC, Lin MH. Maternal Experiences of Parenting Young Children While Battling Breast Cancer in Taiwan. *Cancer Nurs*. 2021;44(4):E193-E200.
33. Asbury N, Lalayiannis L, Walshe A. How do I tell the children? Women's experiences of sharing information about breast cancer diagnosis and treatment. *Eur J Oncol Nurs*. 2014;18(6):564-70.
34. Shands ME, Lewis FM. Parents With Advanced Cancer: Worries About Their Children's Unspoken Concerns. *Am J Hosp Palliat Care*. 2021;38(8):920-6.
35. Houldin A, Lewis FM. Salvaging their normal lives: a qualitative study of patients with recently diagnosed advanced colorectal cancer. *Oncol Nurs Forum*. 2006;33(4):719-25.
36. Rashi C, Wittman T, Tsimicalis A, Loiselle CG. Balancing Illness and Parental Demands: Coping With Cancer While Raising Minor Children. *Oncol Nurs Forum*. 2015;42(4):337-44.
37. Richter D, Koehler M, Friedrich M, Hilgendorf I, Mehnert A, Weissflog G. Psychosocial interventions for adolescents and young adult cancer patients: A systematic review and meta-analysis. *Crit Rev Oncol Hematol*. 2015;95(3):370-86.
38. Storch EA, Lewin AB, Collier AB, Arnold E, De Nadai AS, Dane BF, et al. A randomized controlled trial of cognitive-behavioral therapy versus treatment as usual for adolescents with autism spectrum disorders and comorbid anxiety. *Depress Anxiety*. 2015;32(3):174-81.
39. Zhang T, Ren Z, Wakefield CE, Hui BPH, Akechi T, Shi C, et al. Are digital psychological interventions for psychological distress and quality of life in cancer patients effective? A systematic review and network meta-analysis. *Clin Psychol Rev*. 2025;115:102520.
40. Petermann-Meyer A, Panse JP, Bremen R, Dohmen M, Drueke B, Geiser F, et al. Effectiveness of a comprehensive support program for families with parental cancer (Family-SCOUT): results of a multicenter non-randomized controlled trial. *ESMO Open*. 2024;9(6):103493.
41. Cibralic S, Wu WT, Ahinkorah BO, Lam-Cassettari C, Woolfenden S, Kohlhoff J, et al. Systematic review and meta-analysis of home visiting interventions aimed at enhancing child mental health, psychosocial, and developmental outcomes in vulnerable families. *BMC Pediatr*. 2025;25(1):314.
42. Joshua P, Mersky CEJ, ChienTi Plummer Lee, Tajammal Yasin. Impact of home visiting programs on parenting stress in low-income women: Findings from a community-based trial at an urban health department. 2022;142.
43. Burgdorf V, Szabo M, Abbott MJ. The Effect of Mindfulness Interventions for Parents on Parenting Stress and Youth Psychological Outcomes: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Front Psychol*. 2019;10:1336.
44. Cifu G, Power MC, Shomstein S, Arem H. Mindfulness-based interventions and cognitive function among breast cancer survivors: a systematic review. *BMC Cancer*. 2018;18(1):1163.
45. Wei M, Marzuki MA, Zhang X, Hu Q. Effectiveness of Mindfulness-Based Couple Interventions on Psychological Distress in Patients With Cancer and Their Partners: A Critical Review. *J Clin Nurs*. 2025.

46. Laing EM, Heinen JM, Acebo de Arriba R, Schaffeler N, Zipfel S, Stengel A, et al. Adaptations of interpersonal psychotherapy in psycho-oncology and its effects on distress, depression, and anxiety in patients with cancer: a systematic review. *Front Psychol.* 2024;15:1367807.
47. Milbury K, Ann-Yi S, Whisenant MS, Jones M, Li Y, Necroto V, et al. Supporting patients with advanced cancer and their spouses in parenting minor children: results of a randomized controlled trial. *Oncologist.* 2025;30(7).
48. Geertz W, Frerichs W, Inhestern L, Bergelt C. Supportive and psychosocial peer-group interventions for children and adolescents of parents with cancer: A systematic review. *Patient Educ Couns.* 2023;114:107844.
49. Zhang S, Li J, Hu X. Peer support interventions on quality of life, depression, anxiety, and self-efficacy among patients with cancer: A systematic review and meta-analysis. *Patient Educ Couns.* 2022;105(11):3213-24.
50. Romare Strandh M, Hoven E, Sorensdotter R, Stalberg K, Enebrink P, Ljungman L, et al. Psychosocial interventions targeting parenting distress among parents with cancer - A systematic review and narrative synthesis of available interventions. *Crit Rev Oncol Hematol.* 2023;191:104119.

Bölüm 5

DEHB VE DÜRTÜSELLİK

Asude KOCACIK OKUR¹

GİRİŞ

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), dikkat süreçlerinde bozulma, hiperaktivite ve dürtüsellik belirtileriyle karakterize edilen, çocukluk döneminde başlayıp yaşam boyu devam edebilen nörogelişimsel bir bozukluktur. Klinik açıdan DEHB yalnızca bilişsel ve davranışsal belirtilerle sınırlı olmayıp, akademik başarı, sosyal ilişkiler, iş yaşamı ve genel işlevsellik üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Bu bozukluğun temel bileşenlerinden biri olan dürtüsellik; düşünmeden hareket etme, davranışı kontrol etmede güçlük ve sonuçları yeterince değerlendirememeye gibi özelliklerle kendini gösterir ve DEHB'nin klinik görünümünü, eş tanı gelişimini ve uzun dönem sonuçlarını belirleyen kritik bir yapısal öge olarak kabul edilir. Bu bağlamda DEHB ve dürtüsellik arasındaki ilişkinin nörobiyolojik, gelişimsel ve klinik açıdan bütüncül biçimde ele alınması klinik uygulamalar ve araştırmalar açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu bölümün amacı, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ile dürtüsellik arasındaki ilişkiyi nörobiyolojik, gelişimsel ve klinik boyutlarıyla kapsamlı biçimde ele almak; dürtüsellüğün DEHB'nin klinik görünümü, eş tanımlar ve işlevsellik üzerindeki etkilerini ortaya koymak ve mevcut tedavi yaklaşımlarını güncel literatür ışığında değerlendirmektir. Böylece dürtüsellüğün DEHB'nin temel ve belirleyici bir bileşeni olduğu vurgulanarak klinisyen ve araştırmacılar için bütüncül bir değerlendirme çerçevesi sunulması hedeflenmektedir.

DEHB

Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB); çocukluk yıllarında başlayan ve yetişkinliğe uzanan seyri boyunca bireyin akademik başarısını, sosyal uyumunu ve iş yaşamındaki performansını etkileyen, günlük işlevsellikte belirgin

¹ Uzm. Dr., Tokat Cevdet Aykan Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, kocacikasude@gmail.com, ORCID iD: 0009-0009-6209-9126

Başlık	Özet Bilgi	Kaynak
Nörobiyolojik Temel	Prefrontal korteks ve fronto-striatal devrelerde yapısal ve işlevsel farklılıklar; yanıt inhibisyonu ve dürtü kontrolüyle ilişkilidir.	(58),(59)
Nörokimyasal Mekanizma	Dopamin ve noradrenalin sistemlerindeki düzenleme bozuklukları, ödül gecikmesine düşük tolerans ve aceleci karar verme ile ilişkilendirilir.	(58),(59)
İşlevsellik Üzerine Etkiler	Akademik performans, iş yaşamı, sosyal ilişkiler ve kazalara/madde kullanımına yatkınlık üzerinde belirgin olumsuz etkiler yaratır.	(56),(57)
Tedavi Yaklaşımları	Uyarıcı ilaçlar ve atomoksetin dürtüselliği azaltmada etkilidir; BDT ve duyu düzenleme odaklı müdahaleler işlevselliği destekler.	(60),(51)

SONUÇ

Dürtüselliğin tedavisi tek bir yöntemle açıklanamayacak kadar kapsamlıdır. Farmakolojik tedaviler nörobiyolojik süreçleri düzenlerken; psikoterapötik, psikososyal ve nörobilişsel müdahaleler uzun dönem uyumu, işlevselliği ve yaşam kalitesini artırmaktadır. Çok bileşenli, bireyselleştirilmiş ve gelişimsel döneme uyarlanmış tedavi modelleri en etkili sonuçları sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

1. Adresi Y, Correspondence /, Tuğlu C, Üniversitesi T, Fakültesi T, Ad P, et al. Erişkin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu: Nörobiyoloji, Tanı Sorunları ve Klinik Özellikler. Current Approaches in Psychiatry [Internet]. 2010 Mar 1 [cited 2025 Nov 21];2(1):75–116. Available from: <https://dergipark.org.tr/en/pub/pgy/issue/11163/133452>
2. Ekinci S, Öncü B, Canat S, Eğitim Ş, Hastanesi A. Erişkin dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu: Eş tanı ve işlevsellik. 2011;12(3):185–91.
3. Simon V, Czobor P, Bálint S, Mészáros Á, Bitter I. Prevalence and correlates of adult attention-deficit hyperactivity disorder: meta-analysis. Br J Psychiatry [Internet]. 2009 Mar [cited 2025 Nov 21];194(3):204–11. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19252145/>
4. Willcutt EG. The Prevalence of DSM-IV Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder: A Meta-Analytic Review. Neurotherapeutics [Internet]. 2012 Jul 1 [cited 2025 Nov 21];9(3):490–9. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1878747923017245>
5. Fraticelli S, Caratelli G, de Berardis D, Ducci G, Pettorruso M, Martinotti G, et al. Gender differences in attention deficit hyperactivity disorder: an update of the current evidence. Riv Psichiatr [Internet]. 2022 Jul 1 [cited 2025 Nov 21];57(4):159–64. Available from: <https://www.rivistadipsichiatria.it/archivio/3855/articoli/38380/>
6. Quinn PO, Madhoo M. A Review of Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder in Women and Girls: Uncovering This Hidden Diagnosis. Prim Care Companion CNS Disord. 2014;16(3).
7. Biederman J, Faraone S, Milberger S, Curtis S, Chen L, Marrs A, et al. Predictors of Persistence and Remission of ADHD into Adolescence: Results from a Four-Year Prospective Fol-

- low-up Study. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* [Internet]. 1996 Mar 1 [cited 2025 Nov 21];35(3):343–51. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0890856709634651>
8. Jensen CM, Steinhausen HC. Comorbid mental disorders in children and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder in a large nationwide study. *ADHD Attention Deficit and Hyperactivity Disorders* 2014 7:1 [Internet]. 2014 Jun 19 [cited 2025 Nov 21];7(1):27–38. Available from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12402-014-0142-1>
 9. Uchida M, Spencer TJ, Faraone S V, Biederman J. Adult Outcome of ADHD: An Overview of Results From the MGH Longitudinal Family Studies of Pediatrally and Psychiatrically Referred Youth With and Without ADHD of Both Sexes. *J Atten Disord* [Internet]. 2018 Apr 1 [cited 2025 Nov 21];22(6):523–34. Available from: [/doi/pdf/10.1177/1087054715604360?download=true](https://doi/pdf/10.1177/1087054715604360?download=true)
 10. Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Adults - Russell Barkley - Google Kitaplar [Internet]. [cited 2025 Nov 21]. Available from: https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=7DUaVmXaEM4C&oi=fnd&pg=PP1&dq=Barkley+RA.+Adult+ADHD+functional+impairments.+Journal+of+Attention+Disorders&ots=41X1hMnWsW&sig=ZLhpRzmr7YUllzZNQ69aaYzFAq4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
 11. Bélanger SA, Andrews D, Gray C, Korczak D. ADHD in children and youth: Part 1—Etiology, diagnosis, and comorbidity. *Paediatr Child Health* [Internet]. 2018 Oct 24 [cited 2025 Nov 21];23(7):447–53. Available from: <https://dx.doi.org/10.1093/pch/pxy109>
 12. Castellanos FX, Proal E. Large-scale brain systems in ADHD: beyond the prefrontal–striatal model. *Trends Cogn Sci* [Internet]. 2012 Jan 1 [cited 2025 Nov 21];16(1):17–26. Available from: <https://www.cell.com/action/showFullText?pii=S1364661311002403>
 13. Shen F, Zhou H. Advances in the etiology and neuroimaging of children with attention deficit hyperactivity disorder. *Front Pediatr*. 2024 Jun 10;12:1400468.
 14. Shaw P, Lerch J, Greenstein D, Sharp W, Clasen L, Evans A, et al. Longitudinal Mapping of Cortical Thickness and Clinical Outcome in Children and Adolescents With Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Arch Gen Psychiatry* [Internet]. 2006 May 1 [cited 2025 Nov 21];63(5):540–9. Available from: <https://jamanetwork.com/journals/jamapsychiatry/fullarticle/209556>
 15. Sidlauskaitė J, Caeyenberghs K, Sonuga-Barke E, Roeyers H, Wiersma JR. Whole-brain structural topology in adult attention-deficit/hyperactivity disorder: Preserved global – disturbed local network organization. *Neuroimage Clin* [Internet]. 2015 Jan 1 [cited 2025 Nov 21];9:506–12. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2213158215300012>
 16. Volkow ND, Wang GJ, Kolliis SH, Wigal TL, Newcorn JH, Telang F, et al. Evaluating Dopamine Reward Pathway in ADHD: Clinical Implications. *JAMA* [Internet]. 2009 Sep 9 [cited 2025 Nov 21];302(10):1084–91. Available from: <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/184547>
 17. Russell VA. Neurobiology of animal models of attention-deficit hyperactivity disorder. *J Neurosci Methods* [Internet]. 2007 Apr 15 [cited 2025 Nov 21];161(2):185–98. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165027006006054>
 18. Faraone S V, Perlis RH, Doyle AE, Smoller JW, Goralnick JJ, Holmgren MA, et al. Molecular Genetics of Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Biol Psychiatry* [Internet]. 2005 Jun 1 [cited 2025 Nov 21];57(11):1313–23. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006322304012260>
 19. Demontis D, Walters RK, Martin J, Mattheisen M, Als TD, Agerbo E, et al. Discovery of the first genome-wide significant risk loci for attention deficit/hyperactivity disorder. *Nature Genetics* 2018 51:1 [Internet]. 2018 Nov 26 [cited 2025 Nov 21];51(1):63–75. Available from: <https://www.nature.com/articles/s41588-018-0269-7>
 20. Banerjee T Das, Middleton F, Faraone S V. Environmental risk factors for attention-deficit hyperactivity disorder. *Acta Paediatr* [Internet]. 2007 Sep 1 [cited 2025 Nov 21];96(9):1269–74. Available from: [/doi/pdf/10.1111/j.1651-2227.2007.00430.x](https://doi/pdf/10.1111/j.1651-2227.2007.00430.x)

21. APA PsycNet Buy Page [Internet]. [cited 2025 Nov 30]. Available from: <https://psycnet.apa.org/buy/1997-02112-004>
22. Dalley JW, Robbins TW. Fractionating impulsivity: neuropsychiatric implications. *Nature Reviews Neuroscience* 2017 18:3 [Internet]. 2017 Feb 17 [cited 2025 Nov 30];18(3):158–71. Available from: <https://www.nature.com/articles/nrn.2017.8>
23. Nigg JT. Attention deficits and hyperactivity–impulsivity: What have we learned, what next? *Dev Psychopathol* [Internet]. 2013 Nov [cited 2025 Nov 30];25(4pt2):1489–503. Available from: <https://www.cambridge.org/core/journals/development-and-psychopathology/article/abs/attention-deficits-and-hyperactivityimpulsivity-what-have-we-learned-what-next/9ACB-48C48850A5A354DF8DCE62BE913C>
24. Schachar R, Mota VL, Logan GD, Tannock R, Klim P. Confirmation of an inhibitory control deficit in attention- deficit/hyperactivity disorder. *J Abnorm Child Psychol* [Internet]. 2000 [cited 2025 Nov 30];28(3):227–35. Available from: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1005140103162>
25. Shaw P, Stringaris A, Nigg J, Leibenluft E. Emotion dysregulation in attention deficit hyperactivity disorder. *American Journal of Psychiatry* [Internet]. 2014 Mar 1 [cited 2025 Nov 30];171(3):276–93. Available from: [/doi/pdf/10.1176/appi.ajp.2013.13070966?download=true](https://doi/pdf/10.1176/appi.ajp.2013.13070966?download=true)
26. Rubia K, Alegria A, Neurol HBR, 2014 undefined. Brain abnormalities in attention-deficit hyperactivity disorder: a review. *article.imrpress.com* [Internet]. [cited 2025 Nov 30]; Available from: <https://article.imrpress.com/journal/RN/58/Suplemento%201/10.33588/rn.58S01.2013570/2f5229e4f8922ea36400f344009fed75.pdf>
27. Kim S, Lee D. Prefrontal Cortex and Impulsive Decision Making. *Biol Psychiatry* [Internet]. 2010 Jun 15 [cited 2025 Dec 29];69(12):1140. Available from: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2991430/>
28. Nigg JT. Attention and Impulsivity. *Developmental Psychopathology* [Internet]. 2016 Feb 10 [cited 2025 Dec 29];1–56. Available from: [/doi/pdf/10.1002/9781119125556.devpsy314](https://doi/pdf/10.1002/9781119125556.devpsy314)
29. Casey BJ, Castellanos FX, Giedd JN, Marsh WL, Hamburger SD, Schubert AB, et al. Implication of Right Frontostriatal Circuitry in Response Inhibition and Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* [Internet]. 1997 Mar 1 [cited 2025 Dec 29];36(3):374–83. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0890856709664418>
30. Aron AR, Poldrack RA. Cortical and Subcortical Contributions to Stop Signal Response Inhibition: Role of the Subthalamic Nucleus. *Journal of Neuroscience* [Internet]. 2006 Mar 1 [cited 2025 Dec 29];26(9):2424–33. Available from: <https://www.jneurosci.org/content/26/9/2424>
31. Arnsten AFT, Li BM. Neurobiology of Executive Functions: Catecholamine Influences on Prefrontal Cortical Functions. *Biol Psychiatry* [Internet]. 2005 Jun 1 [cited 2025 Dec 29];57(11):1377–84. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006322304009333>
32. Serotonergic function, two-mode models of self-regulation, and vulnerability to depression: What depression has in common with impulsive aggression. [Internet]. [cited 2025 Dec 29]. Available from: <https://psycnet.apa.org/record/2008-14745-005>
33. Chronis-Tuscano A, Wang CH, Woods KE, Strickland J, Stein MA. Parent ADHD and Evidence-Based Treatment for Their Children: Review and Directions for Future Research. *Journal of Abnormal Child Psychology* 2016 45:3 [Internet]. 2016 Dec 26 [cited 2025 Nov 30];45(3):501–17. Available from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10802-016-0238-5>
34. Pardini DA, Fite PJ. Symptoms of Conduct Disorder, Oppositional Defiant Disorder, Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder, and Callous-Unemotional Traits as Unique Predictors of Psychosocial Maladjustment in Boys: Advancing an Evidence Base for DSM-V. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* [Internet]. 2010 Nov 1 [cited 2025 Nov 30];49(11):1134–44. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0890856710005642>

35. Molina BSG, Pelham WE. Attention-deficit/hyperactivity disorder and risk of substance use disorder: Developmental considerations, potential pathways, and opportunities for research. *Annu Rev Clin Psychol* [Internet]. 2014 Mar 28 [cited 2025 Nov 30];10(Volume 10, 2014):607–39. Available from: <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev-clinpsy-032813-153722>
36. Matt Alderson R, Kasper LJ, Hudec KL, Patros CHG. Attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD) and working memory in adults: A meta-analytic review. *Neuropsychology*. 2013;27(3):287–302.
37. Murphy K, Barkley RA. Attention deficit hyperactivity disorder adults: Comorbidities and adaptive impairments. *Compr Psychiatry* [Internet]. 1996 Nov 1 [cited 2025 Dec 29];37(6):393–401. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0010440X9690022X>
38. Barkley RA, Murphy KR. Impairment in Occupational Functioning and Adult ADHD: The Predictive Utility of Executive Function (EF) Ratings Versus EF Tests. *Archives of Clinical Neuropsychology* [Internet]. 2010 May 1 [cited 2025 Nov 30];25(3):157–73. Available from: <https://dx.doi.org/10.1093/arclin/acq014>
39. Franken Ingmar, Wiers RWHJon, Witkiewitz Katie. *The Sage Handbook of Addiction Psychology*. 2024;1–100.
40. Surman CBH, Biederman J, Spencer T, Miller CA, McDermott KM, Faraone S V. Understanding deficient emotional self-regulation in adults with attention deficit hyperactivity disorder: a controlled study. *ADHD Attention Deficit and Hyperactivity Disorders* 2013 5:3 [Internet]. 2013 Feb 15 [cited 2025 Nov 30];5(3):273–81. Available from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12402-012-0100-8>
41. Groen Y, Gaastra GF, Lewis-Evans B, Tucha O. Risky Behavior in Gambling Tasks in Individuals with ADHD – A Systematic Literature Review. *PLoS One* [Internet]. 2013 Sep 13 [cited 2025 Nov 30];8(9):e74909. Available from: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0074909>
42. Carver CS, Johnson SL. Impulsive reactivity to emotion and vulnerability to psychopathology. *American Psychologist*. 2018 Dec 1;73(9):1067–78.
43. Verdejo-García A, Lawrence AJ, Clark L. Impulsivity as a vulnerability marker for substance-use disorders: Review of findings from high-risk research, problem gamblers and genetic association studies. *Neurosci Biobehav Rev* [Internet]. 2008 Jan 1 [cited 2025 Nov 30];32(4):777–810. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0149763408000067>
44. Obezite ve Tikinircasına Yeme Bozukluğunda Yiyecikle İlgili Dürtüsellik – Sistematik Bir İnceleme - Schag - 2013 - Obezite İncelemeleri - Wiley Online Kütüphanesi [Internet]. [cited 2025 Nov 30]. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/obr.12017>
45. Barkley RA. *Attention-Deficit Hyperactivity Disorder Third Edition A HANDBOOK FOR DIAGNOSIS AND TREATMENT* THE GUILFORD PRESS New York London. [cited 2025 Dec 29]; Available from: www.guilford.com
46. Faraone S V., Buitelaar J. Comparing the efficacy of stimulants for ADHD in children and adolescents using meta-analysis. *European Child & Adolescent Psychiatry* 2009 19:4 [Internet]. 2009 Sep 10 [cited 2025 Nov 30];19(4):353–64. Available from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00787-009-0054-3>
47. Parlattini V, Bellato A, Roy S, Murphy D, Cortese S. Association Between Single-Dose and Longer Term Clinical Response to Stimulants in Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder: A Systematic Review of Randomized Controlled Trials. <https://home.liebertpub.com/cap> [Internet]. 2024 Oct 14 [cited 2025 Dec 29];34(8):337–45. Available from: [/doi/pdf/10.1089/cap.2024.0038?download=true](https://doi/pdf/10.1089/cap.2024.0038?download=true)
48. Michelson D, Adler L, Spencer T, Reimherr FW, West SA, Allen AJ, et al. Atomoxetine in adults with ADHD: two randomized, placebo-controlled studies. *Biol Psychiatry* [Internet]. 2003 Jan 15 [cited 2025 Dec 29];53(2):112–20. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006322302016712>

49. Scahill L. Alpha-2 Adrenergic Agonists in Children with Inattention, Hyperactivity and Impulsiveness. *CNS Drugs* 2009 23:1 [Internet]. 2012 Aug 29 [cited 2025 Dec 29];23(1):43–9. Available from: <https://link.springer.com/article/10.2165/00023210-200923000-00006>
50. Banaschewski T, Becker K, Döpfner M, Holtmann M, Rösler M, Romanos M. Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Dtsch Arztebl Int* [Internet]. 2017 Mar 3 [cited 2025 Dec 29];114(9):149–58. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28351467/>
51. Knouse LE, Safren SA. Current Status of Cognitive Behavioral Therapy for Adult Attention-Deficit Hyperactivity Disorder. *Psychiatr Clin North Am* [Internet]. 2010 [cited 2025 Dec 29];33(3):497. Available from: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2909688/>
52. Neacsiu AD, Eberle JW, Kramer R, Wiesmann T, Linehan MM. Dialectical behavior therapy skills for transdiagnostic emotion dysregulation: A pilot randomized controlled trial. *Behaviour Research and Therapy* [Internet]. 2014 Aug 1 [cited 2025 Dec 29];59:40–51. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0005796714000746>
53. Sonuga-Barke E, Brandeis D, Holtmann M, Cortese S. Computer-based Cognitive Training for ADHD. A Review of Current Evidence. *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am* [Internet]. 2014 Oct 1 [cited 2025 Dec 29];23(4):807–24. Available from: <https://www.childpsych.theclinics.com/action/showFullText?pii=S1056499314000418>
54. Verdejo-García A, Bechara A, Recknor EC, Pérez-García M. Negative emotion-driven impulsivity predicts substance dependence problems. *Drug Alcohol Depend* [Internet]. 2007 Dec 1 [cited 2025 Dec 29];91(2–3):213–9. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0376871607002372>
55. Shaw P, Stringaris A, Nigg J, Leibenluft E. Emotion dysregulation in attention deficit hyperactivity disorder. *American Journal of Psychiatry* [Internet]. 2014 Mar 1 [cited 2025 Dec 29];171(3):276–93. Available from: [/doi/pdf/10.1176/appi.ajp.2013.13070966?download=true](https://doi/pdf/10.1176/appi.ajp.2013.13070966?download=true)
56. Barkley RA, Professor C. Concentration Deficit Disorder (Sluggish Cognitive Tempo).
57. DSM-V.
58. Sun S. ATTENTION-DEFICIT/HYPERACTIVITY DISORDER AND ADVERSE HEALTH OUTCOMES: FROM ASSOCIATION TO PREVENTION.
59. Young JL, Goodman DW. Adult attention-deficit/hyperactivity disorder diagnosis, management, and treatment in the DSM-5 Era. *Prim Care Companion J Clin Psychiatry*. 2016;18(6).
60. Rubia K. Cognitive neuroscience of attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) and its clinical translation. *Front Hum Neurosci* [Internet]. 2018 Mar 29 [cited 2025 Dec 29];12:336969. Available from: <https://login.webofknowledge.com>

Bölüm 6

YOĞUN BAKIMDA DELİRYUM YÖNETİMİ

Aslı ALKAN¹

GİRİŞ

Deliryum, özellikle ileri yaş grubunda sık karşılaşılan, klinik seyri hızlı değişkenlik gösterebilen ve ciddi morbidite ile mortaliteye yol açabilen önemli bir nöropsikiyatrik sendromdur. Geriatrik sendromlar arasında en yaygın ve en ağır sonuçlara neden olan tablolardan biri olması nedeniyle, erken tanı ve uygun yönetimi klinik pratiğin temel unsurlarından birini oluşturur. Terim kökeni Yunanca “*saçma konuşmak*” anlamına gelen ifadeler ile Latince “*de-lira*” (yoldan çıkmak, akıl yolundan sapmak) sözcüğüne dayanmaktadır. Klinik literatürde deliryum; **akut konfüzyonel durum**, **akut organik beyin sendromu** veya **akut beyin yetmezliği** gibi farklı isimlerle de tanımlanabilmektedir(1).

Deliryum, temel olarak bilinç düzeyinde ve dikkat süreçlerinde bozulma ile karakterize, kognitif fonksiyonlar ve duygu durumunda akut başlangıçlı değişikliklerin eşlik ettiği, genellikle dalgalı seyir gösteren bir klinik tablodur. Saatler ya da günler içerisinde ortaya çıkması ve semptomların gün içinde belirgin iniş çıkışlar göstermesi, deliryumu demans gibi kronik nörokognitif bozukluklardan ayıran en önemli özellikler arasındadır. Klinik tablo; dikkat dağınıklığı, algı bozuklukları, dezoryantasyon, düşünce içeriğinde dağınıklık ve psikomotor değişiklikler gibi geniş bir semptom yelpazesi ile kendini gösterebilir(1, 2).

Patofizyolojik açıdan deliryum, intrakraniyal ya da ekstrakraniyal nedenlere bağlı olarak beyin metabolizması ve işlevlerinde gelişen yaygın ve geçici bir bozulmanın klinik yansımasıdır. Enfeksiyonlar, metabolik dengesizlikler, ilaçlar, cerrahi girişimler ve akut sistemik hastalıklar gibi çok sayıda tetikleyici faktör rol oynayabilir(3). Bu yönüyle deliryum, genellikle **geri dönüşümlü** bir organik

¹ Uzm. Dr., Muğla Eğitim Araştırma Hastanesi, Anesteziyoloji Yoğun Bakım Ünitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yaşlı Sağlığı AD, Yaşlı Sağlığı Doktora Programı, ORCID iD: 0000-0003-3465-2464

Şekil-1. Yoğun bakımda deliryum tanı ve yönetim Algoritması (1, 6-8, 12, 13)

KAYNAKLAR

1. Inouye SK, Westendorp RG, Saczynski JS. Delirium in elderly people. Lancet. 2014;383(9920):911-22.doi:10.1016/S0140-6736(13)60688-1
2. Siddiqi N, Harrison JK, Clegg A, et al. Interventions for preventing delirium in hospitalised non-ICU patients. Cochrane Database Syst Rev. 2016;3(3):CD005563.doi:10.1002/14651858.CD005563.pub3
3. Cole MG. Persistent delirium in older hospital patients. Curr Opin Psychiatry. 2010;23(3):250-4.doi:10.1097/YCO.0b013e32833861f6
4. Oh ES, Fong TG, Hsieh TT, et al. Delirium in Older Persons: Advances in Diagnosis and Treatment. JAMA. 2017;318(12):1161-74.doi:10.1001/jama.2017.12067
5. Pandharipande PP, Girard TD, Jackson JC, et al. Long-term cognitive impairment after critical illness. N Engl J Med. 2013;369(14):1306-16.doi:10.1056/NEJMoa1301372
6. Girard TD, Pandharipande PP, Ely EW. Delirium in the intensive care unit. Crit Care. 2008;12 Suppl 3(Suppl 3):S3.doi:10.1186/cc6149
7. Devlin JW, Skrobik Y, Gelinas C, et al. Clinical Practice Guidelines for the Prevention and Management of Pain, Agitation/Sedation, Delirium, Immobility, and Sleep Disruption in Adult Patients in the ICU. Crit Care Med. 2018;46(9):e825-e73.doi:10.1097/CCM.0000000000003299
8. Ely EW, Shintani A, Truman B, et al. Delirium as a predictor of mortality in mechanically ventilated patients in the intensive care unit. JAMA. 2004;291(14):1753-62.doi:10.1001/jama.291.14.1753
9. Salluh JI, Wang H, Schneider EB, et al. Outcome of delirium in critically ill patients: systematic review and meta-analysis. BMJ. 2015;350:h2538.doi:10.1136/bmj.h2538
10. Hsieh TT, Yang T, Gartaganis SL, et al. Hospital Elder Life Program: Systematic Review and Meta-analysis of Effectiveness. Am J Geriatr Psychiatry. 2018;26(10):1015-33.doi:10.1016/j.jagp.2018.06.007
11. Yang Y, Zhao X, Gao L, et al. Incidence and associated factors of delirium after orthopedic surgery in elderly patients: a systematic review and meta-analysis. Aging Clin Exp Res. 2021;33(6):1493-506.doi:10.1007/s40520-020-01674-1

12. Marcantonio ER. Delirium in Hospitalized Older Adults. *N Engl J Med.* 2017;377(15):1456-66. doi:10.1056/NEJMcp1605501
13. Wilson JE, Mart ME, Cunningham C, et al. Delirium. *Nat Rev Dis Primers.* 2020;6(1):90. doi:10.1038/s41572-020-00223-4
14. Pandharipande P, Shintani A, Peterson J, et al. Lorazepam is an independent risk factor for transitioning to delirium in intensive care unit patients. *Anesthesiology.* 2006;104(1):21-6. doi:10.1097/00000542-200601000-00005
15. Faeder M, Hale E, Hedayati D, et al. Preventing and treating delirium in clinical settings for older adults. *Ther Adv Psychopharmacol.* 2023;13:20451253231198462. doi:10.1177/20451253231198462
16. Maldonado JR. Delirium pathophysiology: An updated hypothesis of the etiology of acute brain failure. *Int J Geriatr Psychiatry.* 2018;33(11):1428-57. doi:10.1002/gps.4823
17. Cerejeira J, Firmino H, Vaz-Serra A, et al. The neuroinflammatory hypothesis of delirium. *Acta Neuropathol.* 2010;119(6):737-54. doi:10.1007/s00401-010-0674-1
18. Hsieh TT, Fong TG, Marcantonio ER, et al. Cholinergic deficiency hypothesis in delirium: a synthesis of current evidence. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci.* 2008;63(7):764-72. doi:10.1093/gerona/63.7.764
19. Smith CJ, Hodge D, Harrison FE, et al. The Pathophysiology and Biomarkers of Delirium. *Semin Neurol.* 2024;44(6):720-31. doi:10.1055/s-0044-1791666
20. Maldonado JR. Acute Brain Failure: Pathophysiology, Diagnosis, Management, and Sequelae of Delirium. *Crit Care Clin.* 2017;33(3):461-519. doi:10.1016/j.ccc.2017.03.013
21. Inouye SK. Delirium in older persons. *N Engl J Med.* 2006;354(11):1157-65. doi:10.1056/NEJ-Mra052321
22. Peritogiannis V, Bolosi M, Lixouriotis C, et al. Recent Insights on Prevalence and Correlations of Hypoactive Delirium. *Behav Neurol.* 2015;2015:416792. doi:10.1155/2015/416792
23. Krewulak KD, Stelfox HT, Leigh JP, et al. Incidence and Prevalence of Delirium Subtypes in an Adult ICU: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Crit Care Med.* 2018;46(12):2029-35. doi:10.1097/CCM.00000000000003402
24. Ely EW, Inouye SK, Bernard GR, et al. Delirium in mechanically ventilated patients: validity and reliability of the confusion assessment method for the intensive care unit (CAM-ICU). *JAMA.* 2001;286(21):2703-10. doi:10.1001/jama.286.21.2703
25. Carvalho JP, de Almeida AR, Gusmao-Flores D. Delirium rating scales in critically ill patients: a systematic literature review. *Rev Bras Ter Intensiva.* 2013;25(2):148-54. doi:10.5935/0103-507X.20130026
26. Neelon VJ, Champagne MT, Carlson JR, et al. The NEECHAM Confusion Scale: construction, validation, and clinical testing. *Nurs Res.* 1996;45(6):324-30. doi:10.1097/00006199-199611000-00002
27. Fong TG, Davis D, Growdon ME, et al. The interface between delirium and dementia in elderly adults. *Lancet Neurol.* 2015;14(8):823-32. doi:10.1016/S1474-4422(15)00101-5
28. Mintzer J, Targum SD. Psychosis in elderly patients: classification and pharmacotherapy. *J Geriatr Psychiatry Neurol.* 2003;16(4):199-206. doi:10.1177/0891988703258658
29. McKeith IG, Boeve BF, Dickson DW, et al. Diagnosis and management of dementia with Lewy bodies: Fourth consensus report of the DLB Consortium. *Neurology.* 2017;89(1):88-100. doi:10.1212/WNL.00000000000004058
30. Walker Z, Possin KL, Boeve BF, et al. Lewy body dementias. *Lancet.* 2015;386(10004):1683-97. doi:10.1016/S0140-6736(15)00462-6
31. Girard TD, Jackson JC, Pandharipande PP, et al. Delirium as a predictor of long-term cognitive impairment in survivors of critical illness. *Crit Care Med.* 2010;38(7):1513-20. doi:10.1097/CCM.0b013e3181e47be1
32. Deiner S, Silverstein JH. Postoperative delirium and cognitive dysfunction. *Br J Anaesth.* 2009;103 Suppl 1(Suppl 1):i41-6. doi:10.1093/bja/aep291

33. Garcez-Leme LE, Avelino-Silva TJ. Depression, delirium, and post-intensive care syndrome. *Int Psychogeriatr*. 2023;35(8):399-401.doi:10.1017/S1041610222000060
34. Luetz A, Grunow JJ, Morgeli R, et al. Innovative ICU Solutions to Prevent and Reduce Delirium and Post-Intensive Care Unit Syndrome. *Semin Respir Crit Care Med*. 2019;40(5):673-86. doi:10.1055/s-0039-1698404
35. Marra A, Ely EW, Pandharipande PP, et al. The ABCDEF Bundle in Critical Care. *Crit Care Clin*. 2017;33(2):225-43.doi:10.1016/j.ccc.2016.12.005
36. Inouye SK, Bogardus ST, Jr., Charpentier PA, et al. A multicomponent intervention to prevent delirium in hospitalized older patients. *N Engl J Med*. 1999;340(9):669-76.doi:10.1056/NEJM199903043400901

Bölüm 7

YOĞUN BAKIM SONRASI SENDROM (PICS): PSİKİYATRİK BOYUT

Canan GÜRSOY¹

GİRİŞ

Modern tıbbın hızla gelişmesiyle, yoğun bakım ünitesinde (YBÜ) tedavi gören hastalar daha hızlı tanı ve daha ileri izlem, tedavi olanaklarına kavuşmuş; bunun sonucunda sağkalım oranlarında belirgin bir artış izlenmiştir (1). Bu olumlu sonuca rağmen hastaların %25-%72'sinde uzun süre devam edebilen fiziksel, bilişsel, ruhsal ve/veya sosyal sağlık alanlarında bozulmalarla karşı karşıya kalabildikleri gösterilmiştir (2). Yoğun Bakım Tıbbı Derneği (Society of Critical Care Medicine, SCCM), bu belirtilerin 2010 yılında düzenlenen Global Yoğun Bakım Konferansında Yoğun Bakım Sonrası Sendromu (post-intensive Care Syndrome, PICS) olarak tanımlamıştır (3).

Son yıllarda, yoğun bakım sonrası sendrom üzerine yapılan çalışmalarda taburculuktan 3 ay sonra bile taburcu olan hastaların % 72'si gibi büyük bir çoğunluğunda PICS'in en az bir alanında bozulma olduğu gösterilmiştir (4). Ayrıca taburcu olanların %94,8'i taburculuktan 1 yıl sonra bile birinci basamak sağlık hizmetlerine başvurduğu bildirilmiştir (5). Yine YBÜ'den taburcu edilenlerin %28-87'inde fiziksel bozulma, %20-70 oranında bilişsel bozulma, %6-60'ında mental (ruhsal) bozulma izlenmiştir (6). Bunun yanı sıra YBÜ'den taburcu olanların yaklaşık %25'i günlük yaşam aktivitelerinde yardıma ihtiyaç duyarken %50'si önceki işine ya da çalışma kapasitesine geri dönememektedir (7). Bu durum gelir kaybına da yol açmaktadır.

Yaşlı nüfusun artmasına paralel olarak artan PICS insidansı farkındalığın oluşmasına neden olmuş ve önlemeye yönelik rehberlerin ihtiyacını ortaya koymuştur (8). Bu sendromun kapsamlı bir tanımını, klinik özelliklerini, tanı

¹ Doç. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon AD, Yoğun Bakım BD, ORCID iD: 0000-0003-0658-9138

anlamalı artış ile önümüzdeki günlerde PICS ile ciddi anlamda mücadele etme gerekliliği getirecektir. Bu nedenle multidisipliner bir yaklaşımla, hemşire-doktor-aile işbirliği temelinde bireyselleştirilmiş ve süreklilik gösterebilecek bir yaklaşım stratejisinin ivedilikle planlanması hayati önem taşımaktadır.

Akran Desteği

Akran desteği; YBÜ hastalarının ve taburcu olanlarının empati, ortak denetim ve kişisel öyküler aracılığıyla birbirlerine destek olmaları olarak ifade edilebilir. PICS'e yönelik yeni bir tedavi stratejisi olan akran desteğinin özellikle anksiyeteyi azalttığı, yaşam kalitesini iyileştirdiğini ve güvenli bir sosyalleşme sunduğu bilinmektedir.

SONUÇ

Yoğun Bakım Sonrası Sendromu'nun psikiyatrik bozukluklar, yoğun bakım ünitesinden taburcu olanlarda uzun dönemde görülen morbiditenin en önemli ve sıklıkla göz ardı edilen nedenlerinden biridir. Depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu başta olmak üzere ruhsal bozukluklar; çoğu zaman yüksek komorbidite ile seyretmekte, hastaların iyileşme sürecini geciktirmekte ve yaşam kalitesini anlamalı düzeyde azaltmaktadır. Bu psikiyatrik belirtiler, yalnızca bireyin ruhsal iyilik hâlini değil; fiziksel fonksiyonlarını, bilişsel performansını, sosyal uyumunu ve iş gücüne geri dönüşünü de olumsuz yönde etkilemektedir. Mevcut kanıtlar, psikiyatrik sorunların taburculuk sonrası dönemde kendiliğinden gerilemediğini ve uygun şekilde tanınmadığında kalıcı hâle gelebildiğini göstermektedir. Bu nedenle, PICS'in psikiyatrik boyutunun erken dönemde tanınması, düzenli tarama araçlarıyla izlenmesi ve bireyselleştirilmiş, multidisipliner yaklaşımlarla ele alınması büyük önem taşımaktadır. Yoğun bakım sürecinden başlayarak taburculuk sonrası izlem ve rehabilitasyon dönemini kapsayan bütüncül bir ruhsal sağlık yaklaşımı; PICS'e bağlı psikiyatrik yükün azaltılmasında, hastaların topluma yeniden kazandırılmasında ve uzun dönem prognozun iyileştirilmesinde temel bir role sahiptir.

KAYNAKLAR

1. Rudd KE, Johnson SC, Agesa KM, Shackelford KA, Tsoi D, Kievlan DR, et al. Global, regional, and national sepsis incidence and mortality, 1990–2017: analysis for the Global Burden of Disease Study. The Lancet [Internet]. 2020 Jan 18 [cited 2025 Dec 24];395(10219):200–11. Available from: <https://www.thelancet.com/action/showFullText?pii=S0140673619329897>
2. Schembari G, Santonocito C, Messina S, Caruso A, Cardia L, Rubulotta F, et al. Post-Intensive Care Syndrome as a Burden for Patients and Their Caregivers: A Narrative Review. Journal of Clinical Medicine 2024, Vol 13, [Internet]. 2024 Oct 2 [cited 2025 Dec 24];13(19). Available from: <https://www.mdpi.com/2077-0383/13/19/5881>

3. Needham DM, Davidson J, Cohen H, Hopkins RO, Weinert C, Wunsch H, et al. Improving long-term outcomes after discharge from intensive care unit: Report from a stakeholders' conference. *Crit Care Med* [Internet]. 2012 Feb [cited 2025 Dec 24];40(2):502–9. Available from: https://journals.lww.com/ccmjournal/fulltext/2012/02000/improving_long_term_outcomes_after_discharge_from.20.aspx
4. Omran MS, Khalil RK, Khashaba MA. Post-Intensive Care Syndrome: A Comprehensive Review. *Benha Journal of Applied Sciences* [Internet]. 2023 Mar 2 [cited 2025 Dec 24];8(2):119–25. Available from: https://bjas.journals.ekb.eg/article_310732.html
5. Van Beusekom I, Bakhshi-Raiez F, De Keizer NF, Van Der Schaaf M, Termorshuizen F, Dongelmans DA. Dutch ICU survivors have more consultations with general practitioners before and after ICU admission compared to a matched control group from the general population. *PLoS One* [Internet]. 2019 May 1 [cited 2025 Dec 24];14(5):e0217225. Available from: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0217225>
6. Inoue S, Nakanishi N, Nakamura K, Inoue S, Nakanishi N, Nakamura K. Post-Intensive Care Syndrome—10 Years after Its Proposal and Future Directions. *Journal of Clinical Medicine* 2022, Vol 11, [Internet]. 2022 Jul 28 [cited 2025 Dec 24];11(15). Available from: <https://www.mdpi.com/2077-0383/11/15/4381>
7. Griffiths J, Hatch RA, Bishop J, Morgan K, Jenkinson C, Cuthbertson BH, et al. An exploration of social and economic outcome and associated health-related quality of life after critical illness in general intensive care unit survivors: a 12-month follow-up study. *Critical Care* 2013 17:3 [Internet]. 2013 May 28 [cited 2025 Dec 24];17(3):R100-. Available from: <https://link.springer.com/article/10.1186/cc12745>
8. He X, Song Y, Cao Y, Miao L, Zhu B. Post intensive care syndrome: A review of clinical symptoms, evaluation, intervention. *Heliyon* [Internet]. 2024;10(10):e31278. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e31278>
9. Ramnarain D, Aupers E, den Oudsten B, Oldenbeuving A, de Vries J, Pouwels S. Post Intensive Care Syndrome (PICS): an overview of the definition, etiology, risk factors, and possible counseling and treatment strategies. *Expert Rev Neurother* [Internet]. 2021 Oct 3 [cited 2025 Dec 24];21(10):1159–77. Available from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14737175.2021.1981289>
10. Yao L, Li Y, Yin R, Yang L, Ding N, Li B, et al. Incidence and influencing factors of post-intensive care cognitive impairment. *Intensive Crit Care Nurs* [Internet]. 2021 Dec 1 [cited 2025 Dec 24];67:103106. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0964339721000951?via%3Dihub>
11. Wolters AE, Peelen LM, Welling MC, Kok L, De Lange DW, Cremer OL, et al. Long-Term Mental Health Problems after Delirium in the ICU. *Crit Care Med* [Internet]. 2016 Oct 1 [cited 2025 Dec 24];44(10):1808–13. Available from: https://journals.lww.com/ccmjournal/fulltext/2016/10000/long_term_mental_health_problems_after_delirium_in.2.aspx
12. Hatch R, Young D, Barber V, Griffiths J, Harrison DA, Watkinson P. Anxiety, Depression and Post Traumatic Stress Disorder after critical illness: a UK-wide prospective cohort study. *Critical Care* 2018 22:1 [Internet]. 2018 Nov 23 [cited 2025 Dec 25];22(1):310-. Available from: <https://link.springer.com/article/10.1186/s13054-018-2223-6>
13. Tøien K, Myhren H, Bredal IS, Skogstad L, Sandvik L, Ekeberg Ø. Psychological distress after severe trauma: A prospective 1-year follow-up study of a trauma intensive care unit population. *Journal of Trauma - Injury, Infection and Critical Care* [Internet]. 2010 Dec [cited 2025 Dec 25];69(6):1552–9. Available from: https://journals.lww.com/jtrauma/fulltext/2010/12000/psychological_distress_after_severe_trauma_a.36.aspx
14. Kang J, Jeong YJ. Embracing the new vulnerable self: A grounded theory approach on critical care survivors' post-intensive care syndrome. *Intensive Crit Care Nurs* [Internet]. 2018 Dec 1 [cited 2025 Dec 25];49:44–50. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0964339718301435?via%3Dihub>

15. Mikkelsen ME, Still M, Anderson BJ, Bienvenu OJ, Brodsky MB, Brummel N, et al. Society of Critical Care Medicine's International Consensus Conference on Prediction and Identification of Long-Term Impairments After Critical Illness. *Crit Care Med* [Internet]. 2020 Nov 1 [cited 2025 Dec 25];48(11):1670–9. Available from: https://journals.lww.com/ccmjournal/full-text/2020/11000/society_of_critical_care_medicine_s_international.15.aspx
16. Elliott D, Davidson JE, Harvey MA, Bemis-Dougherty A, Hopkins RO, Iwashyna TJ, et al. Exploring the scope of post-intensive care syndrome therapy and care: Engagement of non-critical care providers and survivors in a second stakeholders meeting. *Crit Care Med* [Internet]. 2014 [cited 2025 Dec 25];42(12):2518–26. Available from: https://journals.lww.com/ccmjournal/full-text/2014/12000/exploring_the_scope_of_post_intensive_care.7.aspx
17. Lee YM, Kim K, Lim C, Kim JS. Effects of the ABCDE bundle on the prevention of post-intensive care syndrome: A retrospective study. *J Adv Nurs* [Internet]. 2020 Feb 1 [cited 2025 Dec 25];76(2):588–99. Available from: [/doi/pdf/10.1111/jan.14267](https://doi/pdf/10.1111/jan.14267)
18. Monti L, Marconi E, Bocci MG, Kotzalidis GD, Mazza M, Galliani C, et al. COVID-19 pandemic in the intensive care unit: Psychological implications and interventions, a systematic review. <http://www.wjgnet.com/> [Internet]. 2023 Apr 19 [cited 2025 Dec 25];13(4):191–217. Available from: <https://www.wjgnet.com/2220-3206/full/v13/i4/191.htm>
19. Hu D, Ji X, Li Y, Liang YN, Chen J. Effect of intensive care unit diary on quality of life of intensive care unit survivors and their relatives: A systematic review and meta-analysis. *Nurs Open* [Internet]. 2023 Aug 1 [cited 2025 Dec 25];10(8):4985–94. Available from: [/doi/pdf/10.1002/nop2.1819](https://doi/pdf/10.1002/nop2.1819)